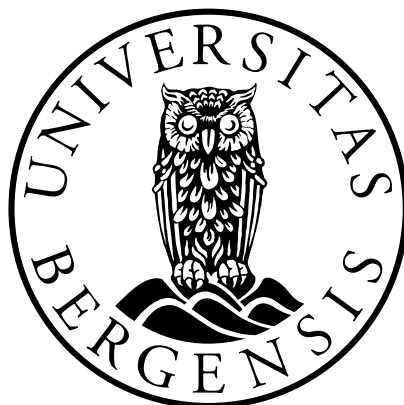

Passiv medvirkning til mishandling av barn

Høyesteretts prioritering av barns rettsbeskyttelse i nyere rettspraksis

Kandidatnummer: 52

Antall ord: 14 634

JUS399 Masteroppgave
Det juridiske fakultet

UNIVERSITETET I BERGEN

10. mai 2023

Innholdsfortegnelse

Innholdsfortegnelse	1
1 Innledning.....	3
1.1 Tema, problemstilling og utgangspunkt	3
1.2 Relevans og aktualitet.....	4
1.3 Rettskildebildet og metode	5
1.4 Den videre fremstillingen	6
2 Grunnleggende om det passive medvirkningsansvaret	7
2.1 Innledning	7
2.2 Straffeloven § 15	7
2.2.1 Rettsgrunnlag, historikk og hensyn bak medvirkningsansvaret.....	7
2.2.2 «Et straffebud rammer også»	8
2.2.3 «[D]en som medvirker til overtredelsen».....	9
2.2.4 Lovkravet i lys av straffeloven § 15 – en analyse av ordlyden «den som medvirker til overtredelsen».....	10
2.2.5 Betydningen av sikringsplikten som rettskilde ved tolkningen av straffeloven § 15	12
2.3 Straffeloven §§ 282 og 283	14
2.3.1 Rettsgrunnlag, historikk og hensyn bak straffebudet	14
2.3.2 Den som ved «trusler, tvang, frihetsberøvelse, vold eller andre krenkelser alvorlig eller gjentatt mishandler» personkretsen i bokstav a-e	15
3 Når passivt medvirkningsansvar kan foreligge ved mishandling av barn.....	17
3.1 Innledning	17
3.2 Unnlatesansvar som følge av en særlig handleplikt.....	17
3.3 Tilknytningskravet.....	20
3.4 Mulig og egnet motvirkningshandling	22
3.5 Alternative motvirkningshandlinger.....	23
3.6 Kunnskapskravet og krav til den subjektive skyld	25
3.7 Undersøkelsesplikt ved mistanke?.....	27
3.8 Avveiningen av hva det er rimelig å kreve av omsorgspersonen	28
3.8.1 Innledning.....	28
3.8.2 Overgrepens alvorlighetsgrad.....	28
3.8.3 Overgrep over tid	29

3.8.4	Hvor utsatt eller sårbart barnet er	30
3.8.5	Styrkeforholdet og relasjonen mellom hovedgjerningspersonen og den passive omsorgspersonen	32
3.8.6	Kunnskap om tidligere overgrep	36
3.8.7	Virkemidler – hvem omsorgspersonen kan be om hjelp fra	36
3.8.8	Konklusjon	38
3.9	Oppsummering	39
4	Avsluttende refleksjoner	40
4.1	Innledning	40
4.2	Sikringspliktens betydning for rettsutviklingen	40
4.3	Et spenningsforhold mellom straffeloven § 15 og utviklingen i rettspraksis?	41
4.4	Behov for lovendring?	43
	Kilderegister	46

1 Innledning

1.1 Tema, problemstilling og utgangspunkt

Masteroppgavens tema er passiv medvirkning til mishandling av barn.

Hovedproblemstillingen er i hvilke tilfeller en person med omsorgsansvar for barn gjør seg skyldig i straffbar medvirkning der vedkommende forholder seg passiv til hovedgjerningspersonens aktive krenkelser av barnet. I forlengelsen av dette vil det analyseres hvordan Høyesterett har prioritert barns rettsbeskyttelse i sin rettsanvendelsesprosess.

Grunnlaget for straffansvar for passiv medvirkning er straffeloven av 2005¹ § 15.

Bestemmelsen angir at «[e]t straffebed rammer også den som medvirker til overtredelsen, når ikke annet er bestemt». Det passive medvirkningsansvaret fikk en mer fremtredende rolle i strafferetten fra og med 1999.² For at ansvarskategoriene skal aktualiseres må det forekomme en aktiv gjerning fra «hovedmannen» (hovedgjerningspersonen), i tillegg til en annen persons unnlattelse av å reagere på gjerningen. Det er denne unnlattelsen som kan medføre at vedkommende blir ansett som en passiv medvirker.

For oppgavens tema er det passive medvirkningsansvaret særlig aktuelt etter straffeloven §§ 282 og 283 om (grov) mishandling i nære relasjoner. Passive omsorgspersoner kan imidlertid også straffes etter eksempelvis straffeloven § 196 om plikt til å avverge et straffbart forhold, § 287 om forsømmelse av hjelpeplikt eller § 288 om hensettelse i hjelpeløs tilstand. Oppgaven avgrensner likevel mot å behandle §§ 287 og 288, da bestemmelsene ikke er i kjernen av det oppgaven søker å analysere. Videre avgrensner oppgaven mot seksuelle overgrep mot barn av hensyn til at oppgaven ikke skal bli for omfattende. Der oppgaven omtaler «overgrep» siktes det dermed ikke til seksuelle overgrep, da «overgrep» er brukt synonymt med «krenkelser» av domstolene og forarbeidene på området.

---

¹ Lov 20. mai 2005 nr. 28 om straff

² Husabø (1999) s. 174

1.2 Relevans og aktualitet

Barns rettsbeskyttelse, spesielt ved vold og mishandling, har vært mer på dagsordenen de siste 10-15 årene enn tidligere. Familievold har dermed fått en mer fremtredende plass i samfunnsbildet. Blant annet har riksadvokaten gitt ordre om utferdigelse av flere tiltaler for barnemishandling der omsorgspersonen ikke har søkt å hindre volden barnet ble utsatt for.³ Mishandling av barn i nære relasjoner har derfor i flere år vært én av flere sakstyper av særlig prioritet ved iverksettelse og gjennomføring av etterforskning, senest i Riksadvokatens første rundskriv for 2023.⁴

I 2019 kunne Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (Bufdir) opplyse om at 4% av respondentene i deres undersøkelse hadde vært utsatt for alvorlig fysisk vold (vold med høyt skadepotensial) minst én gang i oppveksten. Det hadde ikke vært en nedgang i statistikken de siste årene.⁵ Aktualiteten har derfor vært stor i mange år, hvilket tydeliggjøres ved å se på domstolenes saksomfang de siste årene hva gjelder familievold.

Til tross for at barns rettsbeskyttelse har blitt en større del av dagsordenen, forblir mishandling av barn et vedvarende problem. Kripos har de senere årene sett en økning i antall saker om passiv medvirkning til mishandling av barn.⁶ Mørketallene er antagelig store, da mishandlingen ofte skjer innenfor husets fire vegger uten øvrige vitner og mot små barn som ikke har samme forutsetning som en voksen til å varsle omverdenen om krenkelsene. Dette medfører at det blir vanskelig å avdekke passiv medvirkning til mishandling av barn, hvilket går på bekostning av det mishandlede barnet.

I tillegg til viktigheten av å sikre barns rettsbeskyttelse, er oppgavens tema også aktuell i lys av *lovkravet*. Kravet er hjemlet i Grunnloven⁷ § 96, hvor det fremgår at ingen kan dømmes «uten etter lov» eller straffes «uten etter dom», se punkt 2.2.4. Et grunnleggende rettsideal er derfor at man skal kunne forutberegne sin rettsstilling. HR-2019-2205-A (Stefar) bidro til nærmere presisering av når det passive medvirkningsansvaret for omsorgspersoner inntreffer. Det har likevel blitt rettet kritikk til Høyesteretts rettsutvikling i juridisk teori. Synspunktene

---

³ Riksadvokatens rundskriv nr. 1/2011 s. 2

⁴ Riksadvokatens rundskriv nr. 1/2023 s. 6

⁵ Bufdir, «Barn utsatt for vold i familien»,

https://www2.bufdir.no/Statistikk_og_analyse/oppvekst/Vold_og_overgrep_mot_barn/Barn_utsatt_for_vold_i_familien/

⁶ Kripos (2009), «Alvorlig vold mot små barn» s. 36

⁷ Lov 17. juni 1814 om Kongeriket Norges Grunnlov

som trekkes frem er at det passive medvirkningsansvaret har blitt strukket for langt.⁸ Dermed er det behov for å analysere rettsutviklingen, hvorfor rettsutviklingen har gått i denne retningen og de mulige rettslige konsekvensene av en slik utvikling.

1.3 Rettskildebildet og metode

Hverken straffeloven § 15 eller forarbeidene utdyper i hvilke tilfeller en omsorgsperson kan straffes for passiv medvirkning. Hvilke tilfeller som rammes av bestemmelsen må derfor utledes av rettspraksis. I tillegg til høyesterettsavgjørelser foreligger det flere dommer om temaet i tingretten og lagmannsretten. Disse avgjørelsene har naturligvis mindre rettskildemessig vekt enn avgjørelsene fra Høyesterett som prejudikatdomstol. Oppgaven vil derfor hovedsakelig behandle høyesterettsavgjørelser, og da særlig HR-2019-561-A (Stemor), HR-2019-2205-A (Stefar) og HR-2020-1343-A (Far). Det må likevel bemerkes at dommene er avsagt under dissens, henholdsvis 3-2 (Stemor), 4-1 (Stefar) og 4-1 (Far). I HR-2019-2205-A (Stefar) dissenterte Høyesterett imidlertid rundt straffeutmålingen og ikke selve skyldspørsmålet. Det bemerkes uansett at ved dissens vil prejudikatverdien svekkes i noen grad. Foruten høyesterettspraksis vil det benyttes noe lagmannsrettspraksis. Dette er tilfellet der dommene er foranledningen til de nevnte høyesterettsavgjørelsene og det er relevant å knytte bemerkninger til lagmannsrettens rettsanvendelse i saken, eller dersom uttalelsene har fått tilslutning av Høyesterett.

En sentral del av denne oppgaven er en analyse av hvordan Høyesterett prioriterer barns rettsbeskyttelse i saker om passiv medvirkning til mishandling av barn. I den forbindelse må det ses nærmere på hvilke føringer lovgiver har lagt for den dømmende makt ved løsningen av slike rettsspørsmål. Grunnloven § 104 tredje ledd knesetter styremaktens plikt til å sikre barnets helsemessige trygghet. Videre setter barnekonvensjonen⁹ artikkel 19 nr. 1 føringer for styresmaktene ved at statlige myndigheter plikter å treffe tiltak for å beskytte barnet mot vold fra omsorgspersoner. Barnekonvensjonen ble ratifisert av Norge i 1991 og forplikter Norge folkerettslig til å sikre at barns rettigheter blir ivaretatt. Konvensjonen ble inkorporert i norsk lov gjennom menneskerettsloven¹⁰ § 2 nr. 4. Ved motstrid mellom konvensjonen og norsk

---

⁸ Holmberg (2020) s. 404 og 415, Øyen (2014) s. 257 og Øyen (2020 B) s. 519-520

⁹ De forente nasjoners internasjonale konvensjon av 20. november 1989 om barnets rettigheter (FNs barnekonvensjon)

¹⁰ Lov 21. mai 1999 nr. 30 om styrking av menneskerettigheters stilling i norsk rett

lovgivning vil konvensjonen gis forrang, jf. menneskerettsloven § 3. Også barnelova¹¹ § 30 er av interesse. Barn har etter første ledd krav på omsorg og omtanke fra dem som har foreldreansvaret. Etter tredje ledd skal barn ikke utsettes for vold eller bli behandlet slik at deres fysiske eller psykiske helse blir utsatt for skade eller fare. Den rettskildemessige betydningen disse bestemmelsene har for oppgaven vil nærmere behandles i punkt 2.2.4.

I tillegg til det ovennevnte vil det benyttes juridisk teori i oppgaven. Selv om denne rettskilden ikke har tung rettskildemessig vekt, er juridisk teori hensiktsmessig for å utpensle grunntrekkene ved det passive medvirkningsansvaret der lov, forarbeid og rettspraksis ikke bidrar med nærmere redegjørelser. I tillegg er teoretikernes synspunkter relevant i den rettspolitiske drøftelsen for å klarlegge debatten som har pågått om det passive medvirkningsansvarets utvikling.

1.4 Den videre fremstillingen

Hva gjelder oppgavens øvrige metodiske tilnærming, vil problemstillingene analyseres ved å anvende alminnelig norsk juridisk metode. Første del av oppgaven er rettsdogmatisk. Her vil det i kapittel 2 gis en grunnleggende redegjørelse for medvirkningsansvaret. I kapittel 3 vil det først gis en fremstilling av når ansvar ved passivitet kan inntre ved mishandling av barn. Deretter følger en analyse av hva det er rimelig å kreve av omsorgspersonen for å unngå det passive medvirkningsansvaret. Her vil det ses nærmere på i hvilke tilfeller Høyesterett prioriterer barns rettsbeskyttelse fremfor de hensyn som gjør seg gjeldende for den passive omsorgspersonen. I oppgavens andre del, kapittel 4, vil det foretas en rettspolitisk drøftelse av gjeldende rett. Her vil det reflekteres rundt retningen rettsutviklingen har tatt, et mulig spenningsforhold mellom utviklingen og ordlyden i straffeloven § 15, samt om det er behov for en egen lovbestemmelse om passiv medvirkning til mishandling av barn.

---

¹¹ Lov 8. april 1981 nr. 7 om barn og foreldre

2 Grunnleggende om det passive medvirkningsansvaret

2.1 Innledning

Før analysen av *når* det passive medvirkningsansvaret kan inntre ved mishandling av barn, vil punkt 2.2 først gi en generell redegjørelse for medvirkningsansvaret etter straffeloven § 15. Herunder vil det ses kort på historikken og hensynet bak medvirkningsansvaret (punkt 2.2.1). Deretter gis en allmenn fremstilling av bestemmelsen i punkt 2.2.2 og 2.2.3. I punkt 2.2.4 vil ordlyden i § 15 nærmere analyseres i lys av lovkravet. Deretter vil punkt 2.2.5 redegjøre for sikringspliktens betydning ved tolkningen av § 15. Til sist vil det i punkt 2.3 kort redegjøres for §§ 282 og 283 om (grov) mishandling i nære relasjoner, som er de sentrale straffebudene for oppgaven.

2.2 Straffeloven § 15

2.2.1 Rettsgrunnlag, historikk og hensyn bak medvirkningsansvaret

Det følger av straffeloven § 15 at «[e]t straffebud rammer også den som medvirker til overtredelsen, når ikke annet er bestemt». Straffeloven av 1902¹² hadde ingen allmenn medvirkningsbestemmelse, da medvirkning var regulert i det enkelte straffebud. Samtidig ønsket høringsinstansene å innføre en generell regel om medvirkning. Bakgrunnen for dette var at det ble ansett som en lovteknisk ulempe at spørsmålet om hvorvidt medvirkning var straffbart ble løst i det enkelte straffebud.¹³ I arbeidet med den nye straffeloven (straffeloven av 2005) ble det dermed enighet om å innføre en generell medvirkningsbestemmelse, nettopp med den begrunnelse at det var behov for lovteknisk forenkling og rettsavklaring.¹⁴ Det ble fastlagt at medvirkning normalt burde være straffbart, samtidig som nærmere vilkår for straffansvar ikke ble foreslått lovfestet. Valget falt dermed på en kort og abstrakt lovbestemmelse fremfor en mer detaljert regulering av hva strafferettslig medvirkning

---

¹² Lov 22. mai 1902 nr. 10 (Almindelig borgerlig Straffelov)

¹³ NOU 1992:23 s. 75

¹⁴ Ot.prp.nr.90 (2003-2004) s. 96-97

innebærer. Tanken var likevel å videreføre gjeldende rett etter straffeloven av 1902.¹⁵ Dermed ble det naturligvis domstolenes oppgave å løse eventuelle tvilsspørsmål ved å avklare hva «medvirkning» innebærer.

Hensynet bak et eget straffansvar for medvirkning er at også handlinger som ikke oppfyller straffebudets gjerningsinnhold, kan være av en så kvalifisert karakter at handlingen også bør omfattes av straffansvaret.¹⁶ Dette har en sammenheng med at dersom det er grunnlag for å kriminalisere en handling, vil det vanligvis også være gode grunner for å kriminalisere medvirkning.¹⁷ Forutsetningen er likevel at medvirkningen har en slik sammenheng med hovedgjerningen at det «moralsk sett gir grunnlag for å tilordne medvirkeren noe av ansvaret for forbrytelsen».¹⁸ På mer generelt grunnlag er hensynet til forutberegnelighet og individual- og allmennprevensjon vektige hensyn bak utformingen av medvirkningsansvaret. Hensynene vil gjerne henge nært sammen, da det er den forutberegnelige straff som yter en preventiv virkning.¹⁹

2.2.2 «Et straffebud rammer også»

Ordlyden «[e]t straffebud rammer også» illustrerer hvordan straffeloven § 15 ikke er et eget straffebud, men supplerer de øvrige straffebudene. Videre tilsier ordlyden «rammer også» at den medvirkende handling kommer i tillegg til selve «overtredelsen», se punkt 2.2.3. Det samme «straffebud» som hovedgjerningspersonen kan straffes etter, gjelder også for medvirkeren. Medvirkeren kan derfor som utgangspunkt idømmes samme strafferamme.

Videre må «rammer også» forstås som at det gjelder tilsvarende krav til forsett eller uaktsomhet for medvirkeren som for hovedgjerningspersonen etter den primære gjerningsbeskrivelsen. Ved forsettlig straffansvar må forsettet dekke alle objektive momenter i gjerningsbeskrivelsen (dekningsprinsippet), jf. straffeloven § 22. For medvirkeren gjelder imidlertid et krav om *dobbelt forsett*. Dette innebærer at forsettet må dekke *både* innholdet i den primære gjerningsbeskrivelsen og at medvirkeren selv medvirker til hovedgjerningen.²⁰ Dermed må forsettet dekke at straffebudet overtres *og* at medvirkerens handling bidrar til

---

¹⁵ Ot.prp.nr.90 (2003-2004) s. 410

¹⁶ Matningsdal (2008) s. 359

¹⁷ Høgberg (2013) s. 96

¹⁸ Husabø (2022) Karnov Lovkommentar til straffeloven § 15 note 1

¹⁹ Høgberg (2013) s. 127

²⁰ Husabø (2022) Karnov Lovkommentar til straffeloven § 15 note 2

overtredelsen, altså subjektiv skyld. Husabø skriver i *Straffansvarets periferi* at det avgjørende for forsettkravet er at medvirkeren har forsett om at handlingen vil stå i et «årsaksforhold til realiseringa av gjerningsinnholdet i brotsverket».²¹

Hovedgjerningspersonens forsett, eller mangel på det, har ikke innvirkning på medvirkerens skyldvurdering, da medvirkeren bedømmes individuelt.²² Kravet om subjektiv skyld vil nærmere behandles i oppgavens punkt 3.6.

2.2.3 «[D]en som medvirker til overtredelsen»

Ordlyden «den som» tilsier at medvirkningsansvaret gjelder for alle. Videre forutsetter ordlyden «medvirker til» eksistensen av én eller flere hovedgjerningspersoner. Medvirkeren er da den som utfører en handling, unnlattelse eller solidariserer seg med det straffbare forholdet, jf. Rt. 2001 s. 1671 på s. 1673.

Ordlyden «medvirker» i straffeloven § 15 er vag og må ses i sammenheng med ordlyden «overtredelsen» for å nærmere klarlegge dets innhold. Å medvirke til «overtredelsen» innebærer ifølge forarbeidene medvirkning til «en handling som dekker gjerningsbeskrivelsen i straffebudet», altså hovedgjerningen.²³ Utover dette utdypes det ikke hva som skal til for at man har «medvirke[t]» til overtredelsen. Forutsetningen synes likevel å være at det må være noe å medvirke *til*, herunder at det fremdeles må være mulig å påvirke tid, sted eller fremgangsmåte for hovedgjerningen.²⁴ Fullbyrdes ikke hovedgjerningen, kan medvirkeren likevel straffes for forsøk, jf. straffeloven § 16.

Det at ordlyden «medvirker til overtredelsen» oppstiller et krav om sammenheng med hovedgjerningen blir gjerne omtalt som et krav om *medvirkende årsaksforhold*.²⁵ Hvor mye som kreves beror på om den medvirkende handling er av en slik karakter og omfang at det er naturlig å reagere strafferettslig på handlingen.²⁶ Medvirkningen må altså stå i en slik sammenheng med hovedgjerningen at det gir grunnlag for å idømme medvirkeren medansvar

---

²¹ Husabø (1999) s. 260

²² Ot.prp.nr.90 (2003-2004) s. 412-413

²³ Ot.prp.nr.90 (2003-2004) s. 197

²⁴ Gröning (2019) s. 318

²⁵ Andenæs (2004) s. 326

²⁶ Matningsdal (2008) s. 363

for krenkelsen.²⁷ Det kreves imidlertid ikke at medvirkerens handling har vært en nødvendig forutsetning for gjennomføringen av krenkelsen.²⁸

2.2.4 Lovkravet i lys av straffeloven § 15 – en analyse av ordlyden «den som medvirker til overtredelsen»

På strafferettens område står lovkravet sentralt for hvor utvidende den dømmende makt kan tolke ordlyden i straffebudene. I dette punktet vil det dermed redegjøres for ordlydens gjennomslagskraft ved tolkningen av straffeloven § 15. Herunder vil det analyseres hvor god støtte passiv medvirkning som ansvarskategori har i ordlyden «den som medvirker til overtredelsen».

Grunnloven § 96 fastsetter at ingen kan dømmes «uten etter lov» eller straffes «uten etter dom». Straffereaksjoner må dermed ha lovhjemmel, jf. straffeloven § 14. Lovkravet er forsterket gjennom «legalitetsprinsippet» i Grunnloven § 113 og omtales også som «klarhetskravet» i EMK²⁹ artikkel 7. At straff må ha hjemmel i lov innebærer at domstolene «tvinges» til å forholde seg til lovgivers fastsatte rammer for idømmelse av straff. Et eksempel på dette finner man i Rt. 1933 s. 212 på s. 213, hvor det uttales at «[s]ærlig hvor det gjelder den almindelige straffelov maa landets borgere ha krav paa at faa klar beskjed om, hvad de kan straffes for».

Lovkravet stiller ikke bare krav til rettsgrunnlaget for straff, men også til hvor god støtte et straffansvar har i ordlyden i straffebudene. Lovkravet som rettsregel binder dermed domstolene til å måtte forholde seg nokså strengt til ordlyden. Slike forhåndsgitte rammer skaper forutberegnelighet for borgerne, en grunnpilar i norsk strafferettslovgivning. Videre ivaretas objektiviteten i strafferetten, som igjen sikrer borgernes tillit til rettssystemet.³⁰

En naturlig språklig forståelse av ordlyden «den som medvirker til overtredelsen» tilsier at det må dreie seg om en form for bidrag til hovedgjerningen. Ettersom ordlyden har stor gjennomslagskraft ved tolkningen av straffeloven § 15, må det reises spørsmål om hvilke handlinger som passer inn under ordlyden.

---

²⁷ Husabø (2022) Karnov Lovkommentar til straffeloven § 15 note 3

²⁸ Ot.prp.nr.90 (2003-2004) s. 410-411

²⁹ Konvensjon om beskyttelse av menneskerettighetene og de grunnleggende friheter av 4. november 1950 (Den Europeiske menneskerettighetskonvensjonen)

³⁰ Gröning (2019) s. 62

Ved fysisk medvirkning vil det foreligge et aktivt bidrag til hovedgjerningen. Fysisk medvirkning har dermed god støtte i ordlyden «den som medvirker til overtredelsen». Er det tale om psykisk medvirkning, kan medvirkeren eksempelvis ha oppmuntret eller på annen måte støttet hovedgjerningspersonens handlinger. Også slike bidrag vil ha god støtte i ordlyden.

Hva gjelder det passive medvirkningsansvaret som ansvarskategori, kan det synes kunstig å anse passivitet som et bidrag til hovedgjerningen når en sammenlikner med bidragene som kan foreligge ved fysisk eller psykisk medvirkning. Samtidig kan en hevde at passiviteten blir en form for stilltiende samtykke eller aksept av hovedgjerningen. Ved fullstendig passivitet kan det dermed tenkes at vedkommende bidrar til hovedgjerningen ved at det ikke ytes noen form for motstand eller misnøye ovenfor hovedgjerningspersonens handlinger. Likevel er ikke denne passiviteten nødvendigvis noe som kan leses naturlig ut av ordlyden «den som medvirker til overtredelsen». Dette tilsier at passiv medvirkning ikke har så god støtte i ordlyden. For det passive medvirkningsansvaret er derfor den klare hovedregel at passivitet ikke fører til medvirkningsansvar.³¹ Dette har lenge vært den rådende rettsoppfatning³² og kom eksempelvis til uttrykk i Rt. 1987 s. 699, hvor det ikke ble ansett som tilstrekkelig for medvirkningsansvar at domfelte ikke hadde tatt «avstand» fra tyveriet.

For passiv medvirkning til mishandling av barn kan passiviteten ha flere nyanser. Eksempelvis er det en forskjell på det å bidra til mishandlingen av et barn og det å unnlate å *motvirke* mishandlingen. Det kan også tenkes at omsorgspersonen har forsøkt å motvirke mishandlingen, uten hell. Disse nyanseringene tar ikke den naturlige språklige forståelsen av ordlyden i § 15 hensyn til. Dette stiller det passive medvirkningsansvaret ved mishandling av barn i en særposisjon. Som følge av dette bør domstolene her være enda mer varsom ved tolkningen av straffeloven § 15.

En viktig forutsetning for at formålet med lovkravet ivaretas er dermed at straffeбудene tydeliggjør hvilke handlinger som er straffbare, samt hvilken reaksjon (straff) man risikerer. Dette omtales som presisjonskravet (*lex certa*).³³ Samtidig kreves ikke en *helt* nøyaktig angivelsene av hvilke tilfeller som omfattes av straffeбудene, da det er ønskelig med en oversiktlig straffelovgivning. Dette er ikke mulig dersom straffeбудene blir for omfattende.

---

³¹ Ot.prp.nr.90 (2003-2004) s. 412

³² NOU 1983:57 s. 130, NOU 1992:23 s. 77 og NOU 2002:4 s. 365

³³ Gröning (2019) s. 66

Ulempen med en vagere tilnærming er imidlertid at det, særlig ved det passive medvirkningsansvaret, kan oppstå grensetilfeller som kan gjøre det krevende for den alminnelige borger å forutse sin rettsstilling. Likevel må en ta i betraktning at samfunnet stadig er i endring. For å unngå å måtte revidere straffelovgivningen til enhver tid er det derfor nødvendig å utforme straffebudene på en slik måte at de vil tåle tidens tann og holde tritt med samfunnsutviklingen.³⁴

2.2.5 Betydningen av sikringsplikten som rettskilde ved tolkningen av straffeloven § 15

Selv om Høyesterett har vært sentral for rettsutviklingen ved passiv medvirkning til mishandling av barn, står de imidlertid ikke helt fritt i sin rettsanvendelsesprosess. Staten har gjennom den lovgivende myndighet plikt til å sikre borgerne vern mot ulike overgrep, også kalt «sikringsplikt». Dette gjøres ved å gi visse verdier vern ved utformingen av straffebud, slik at krenkelser av menneskers grunnverdier reageres mot. Lovgivers sikringsplikt legger dermed føringer for domstolenes rettsanvendelsesprosess. I det følgende vil det derfor foretas en systembetraktning ved å utvide perspektivet fra bare straffeloven, til å se nærmere på de positive pliktene sikringsplikten oppstiller i lys av nasjonale lovbestemmelser og internasjonale konvensjoner. Det vil herunder knyttes noen bemerkninger til sikringspliktens betydning ved tolkningen av straffeloven § 15.

Sikringsplikten er nedfelt i Grunnloven § 92. Her fremgår det at statens myndigheter (herunder også domstolene) skal «respektere og sikre menneskerettighetene» i Grunnloven og de menneskerettslige traktatene Norge er bundet av. At menneskerettighetene skal *respekteres* medfører at statsmaktene må ta rettighetene i betraktning og følge dem, slik at rettighetene blir en «rettesnor» i maktutøvelsen.³⁵ Videre innebærer det at rettighetene skal *sikres* en aktivitetsplikt (en håndhevelsesplikt for domstolene) til å sørge for at rettighetene blir ivaretatt.³⁶ Sikringsplikten, herunder de positive pliktene den oppstiller, er derfor sentral når straffeloven § 15 skal tolkes. For oppgavens tema må det dermed ses nærmere på hvilke positive plikter som oppstilles hva gjelder barns rettsstilling i strafferetten.

---

³⁴ Gröning (2019) s. 67

³⁵ Kierulf (2016) Norsk Lovkommentar til Grunnloven § 92 note 197A3

³⁶ Kierulf (2016) Norsk Lovkommentar til Grunnloven § 92 note 197A3

Barns krav på rettsbeskyttelse er nedfelt i Grunnloven § 104 tredje ledd, hvor det fremgår at barn har «rett til vern om sin personlige integritet». Statlige myndigheter skal dermed sikre barns «helsemessige trygghet». Bakgrunnen for det sterke integritetsvernet er at barns sårbarhet medfører at de i større grad enn voksne har behov for beskyttelse fra myndighetene.³⁷ Etter tredje ledd har statlige myndigheter (herunder domstolene) derfor en plikt til å sørge for en håndhevelse av gjeldende regelverk slik at barnet vernes mot vold og annen mishandling.³⁸

Et annet eksempel på at lovgiver har vernet om barns helsemessige trygghet finner man i barnelova § 30. Det fremgår av første ledd at barnet har krav på «omsut og omtanke frå dei som har foreldreansvaret». Etter tredje ledd må barnet ikke bli «utsett for vald» eller på annen måte «bli handsama slik at den fysiske eller psykiske helsa blir utsett for skade eller fare». Foreldreansvaret består etter dette av omsorgsplikten og plikten til å beskytte barnets fysiske og psykiske helse.³⁹ Også her har domstolene en håndhevelsesplikt til å sørge for at barnet blir ivaretatt, da av dem med foreldreansvar.

Tar man steget utenfor Norges landegrensler, verner også sikringsplikten i internasjonale konvensjoner om barns rettsbeskyttelse. Et sentralt eksempel er barnekonvensjonen, som Norge er forpliktet av etter menneskerettighetsloven § 2 nr. 4, se punkt 1.3. Det fremgår av artikkel 19 nr. 1 at staten «shall take all appropriate legislative [...] measures» for å beskytte barnet mot «all forms of physical or mental violence, injury or abuse, neglect or negligent treatment, maltreatment or exploitation, including sexual abuse, while in the care of parent(s), legal guardian(s) or any other person who has the care of the child». Staten skal dermed treffe alle egnede tiltak for å verne barnet mot vold fra omsorgspersoner, hvilket tilsier en streng håndhevelsesplikt for domstolene.

For å oppsummere har lovgiver, både nasjonalt og internasjonalt, gjennom sikringsplikten lagt føringer for barns rettsstilling i strafferetten gjennom en prioritering av barns rettsbeskyttelse. Sikringsplikten er derfor en relevant og sentral rettskilde ved tolkningen av straffeloven § 15. Hvilken vekt Høyesterett tillegger sikringsplikten når § 15 tolkes ved passiv medvirkning til mishandling av barn vil behandles i punkt 4.2.

---

³⁷ Kierulf (2015) Norsk Lovkommentar til Grunnloven § 104 note 2391

³⁸ Innst. 186 S (2013-2014) s. 7 og Prop. 167 L (2016-2017) s. 7

³⁹ Backer (2008) s. 272 og Øyen (2020 A) s. 317

At også sikringsplikten er sentral for tolkningen av § 15 får betydning i relasjon til lovkravet, se punkt 2.2.4. Lovkravet gir en menneskerettslig beskyttelse av den passive omsorgspersonens rettssikkerhet ved å oppstille klare grenser for hvor utvidende straffebudene kan tolkes. Dette samtidig som de ovennevnte positive pliktene knesetter en menneskerettslig beskyttelse av det mishandlede barnet. På strafferettens område vil lovkravet, og dermed hensynet til omsorgspersonens rettssikkerhet, i utgangspunktet trumfe igjennom. Det er imidlertid ingen automatikk i dette, idet de positive pliktene til å sikre barns rettsbeskyttelse vil legge føringer for den dømmende makt ved løsningen av rettsspørsmål. Sikringsplikten utgjør dermed det klare mothensynet til lovkravet. I hvilke tilfeller Høyesterett *likevel* vektlegger sikringsplikten, herunder barns krav på rettsbeskyttelse, vil nærmere behandles i kapittel 3.

2.3 Straffeloven §§ 282 og 283

2.3.1 Rettsgrunnlag, historikk og hensyn bak straffebudet

For høyesterettsdommene om passiv medvirkning som det tas sikte på å analysere i oppgaven er det særlig straffeloven §§ 282 og 283 som aktualiseres som straffebud. Dette punktet vil derfor gi en generell innføring i bestemmelsene for å belyse hva som kjennetegner mishandling i nære relasjoner og hvorfor det var ansett nødvendig med et eget straffebud for denne type krenkelser.

Det fremgår av § 282 at med fengsel inntil 6 år straffes den som ved «trusler, tvang, frihetsberøvelse, vold eller andre krenkelser alvorlig eller gjentatt mishandler» personkretsen nevnt i bokstav a-e. For grov mishandling i nære relasjoner er strafferammen fengsel inntil 15 år, jf. § 283. Ved avgjørelsen av om mishandlingen er grov legges det særlig vekt på om den har hatt til følge «betydelig skade eller død» og for øvrig mishandlingens «varighet», om den er utført på en «særlig smertefull måte eller har hatt til følge betydelig smerte», eller om den er begått mot en «forsvarsløs person».

Straffeloven av 1902 § 219 inneholdt et eget straffebud om vold i nære relasjoner. Da Straffeloven av 2005 trådte i kraft, videreførtes dermed § 219 første ledd uten realitetsendringer i § 282. Siktemålet med § 282 var å styrke barns vern mot vold i hjemmet. Videre var bakgrunnen for et særegent straffebud at de generelle straffebudene om vold ikke

like godt fanget opp kompleksiteten ved den type krenkelser som kjennetegner mishandling i nære relasjoner.⁴⁰ Det nærmere innholdet i § 282 vil behandles i det følgende.

2.3.2 Den som ved «trusler, tvang, frihetsberøvelse, vold eller andre krenkelser alvorlig eller gjentatt mishandler» personkretsen i bokstav a-e

De alternative vilkårene «trusler, tvang, frihetsberøvelse, vold eller andre krenkelser» i § 282 illustrerer hvordan mishandling i nære relasjoner kan bestå av flere ulike krenkelser. Herunder begrenser ikke mishandlingen seg til fysisk vold, da også psykiske krenkelser omfattes, jf. ordlyden «trusler» og «andre krenkelser».

Vilkårene «alvorlig eller gjentatt» er ment å videreføre gjeldende rett etter straffeloven av 1902 § 219.⁴¹ Ordlyden «alvorlig» tilsier at også enkelttilfeller kan utgjøre mishandling. Dette gjelder imidlertid bare dersom krenkelsen var «egnet til å skape frykt for fremtidig mishandling», jf. HR-2018-112-A avsnitt 17. For vilkåret «gjentatt» tilsier ordlyden minst to krenkelser.

Ordlyden «mishandler» tilsier videre at det må foreligge krenkelse(r) av mer kvalifisert karakter. Bestemmelsen er ikke ment å ramme enhver form for kritikkverdig atferd, jf. Rt. 2013 s. 329 avsnitt 13. Terskelen er derfor skjerpet, hvor det sentrale er hvorvidt fornærmede lever under et «regime» preget av kontinuerlig utrygghet og frykt for vold.⁴²

I tillegg må fornærmede omfattes av personkretsen i bokstav a-e. Ved mishandling av barn er det flere av vilkårene som kan aktualiseres, uten at det er nødvendig for oppgaven å hen vise til samtlige. I oppgaven nøyer en seg derfor med å fremheve at bokstav b viser til «nåværende eller tidligere ektefelles eller samboers slektning i rett nedstigende linje». Ordlyden tilsier at både egne barn og stebarn omfattes. Videre viser bokstav e til «noen i sin omsorg», hvor ordlyden tilsier at det er tilstrekkelig at vedkommende har omsorg for personen.

Strafferammen etter § 282 er høyere enn i eksempelvis §§ 263 og 264 om (grove) trusler, §§ 271 og 272 om (grov) kroppskrenkelse og § 273 om kroppsskade. Dette skyldes særpreget ved krenkelsene § 282 omfatter, herunder «tillitsbruddet, den psykologiske bindingen mellom

---

⁴⁰ NOU 2003:31 s. 144

⁴¹ Ot.prp.nr.113 (2004-2005) s. 45

⁴² Rt. 2010 s. 129 avsnitt 21, fulgt opp i blant annet Rt. 2013 s. 879 avsnitt 30 og HR-2019-621-A avsnitt 18

gjerningsmannen og offeret, og det at handlingen skjer i hjemmet».⁴³ Slike krenkelser innenfor husets fire vegger fjerner tryggheten man skal ha i sin private sfære. Det er nettopp for slike tilfeller at passivt medvirkningsansvar aktualiseres. Det vil i det videre analyseres når det passive medvirkningsansvaret kan inntre ved mishandling av barn.

---

⁴³ Ot.prp.nr.113 (2004-2005) s. 37

3 Når passivt medvirkningsansvar kan foreligge ved mishandling av barn

3.1 Innledning

Som nevnt i punkt 1.1 aktualiseres det passive medvirkningsansvaret der det foreligger en aktiv gjerning fra hovedgjerningspersonen, i tillegg til en annen persons unnlattelse av å reagere på gjerningen. Da hovedregelen er at passivitet ikke fører til medvirkningsansvar, se punkt 2.2.4, er det som skal analyseres når passivitet *likevel* kan resultere i et slikt ansvar. Det første som skal utforskes er hvorvidt en særlig handleplikt kan utløse et unnlattelsesansvar (punkt 3.2). Videre vil det undersøkes hvilken tilknytning som kreves mellom omsorgspersonen og barnet (punkt 3.3), betydningen av hvorvidt det var mulig å motvirke krenkelsen (punkt 3.4), om det gjelder et krav om å forsøke en alternativ handling dersom en ikke lykkes i å motvirke krenkelsen (punkt 3.5) og betydningen av omsorgspersonens kunnskap om at krenkelsen begås (punkt 3.6). Videre vil det ses nærmere på hvorvidt det gjelder en undersøkelsesplikt ved mistanke om mishandling (punkt 3.7). Til sist vil det i punkt 3.8 analyseres hva det er rimelig å kreve at omsorgspersonen foretar seg for å unngå medvirkningsansvar, herunder ulike vurderingsmomenter som kan inngå i helhetsvurderingen.

3.2 Unnlattelsesansvar som følge av en særlig handleplikt

Som nevnt i punkt 2.2.4 er hovedregelen at passivitet ikke leder til medvirkningsansvar. Det må dermed undersøkes om det gjelder noen unntak fra hovedregelen. Dette punktet vil derfor se nærmere på hvorvidt unnlattelse av å reagere på en særlig handleplikt kan utløse passivt medvirkningsansvar. Relevante underproblemstillinger er om omsorgspersoner har en sivilrettslig handleplikt til å beskytte barnet, når en slik plikt aktualiseres og om brudd på den sivilrettslige handleplikten kan utløse et strafferettslig medvirkningsansvar.

Ifølge forarbeidene skal det mindre til for å straffe passivitet etter medvirkningsansvaret dersom vedkommende har en spesiell plikt til å hindre at krenkelsen begås.⁴⁴ En slik særlig handleplikt kan eksempelvis foreligge dersom vedkommende har en sivilrettslig tilsyns- eller

---

⁴⁴ Ot.prp.nr.90 (2003-2004) s. 412

omsorgsplikt. Plikten kan tenkes å rette seg mot gjerningspersonen, objektet for forbrytelsen eller fornærmede. For denne oppgaven er det sistnevnte som står sentralt.

Det må så ses nærmere på hvorvidt omsorgspersoner for barn har en slik sivilrettslig handleplikt. For foreldre følger plikten av barnelova § 30, hvor det fremgår av tredje ledd at barnet ikke må bli «utsett for vald eller på anna vis bli handsama slik at den fysiske eller psykiske helsa blir utsett for skade eller fare». For andre omsorgspersoner som ikke omfattes av foreldreansvaret vil rettsgrunnlagene som kan aktualisere handleplikten være eksempelvis avtale, ulovfestet rett eller offentligrettslige regler om å ivareta barnets helse. Uavhengig av om omsorgspersonen er en forelder vil det derfor kunne foreligge en sivilrettslig handleplikt i form av en omsorgsplikt for barnet.

Spørsmålet blir dermed *når* en sivilrettslig handleplikt aktualiseres. Dette beror på om omstendighetene gir omsorgspersonen et ansvar for å forhindre eller motvirke faren som har oppstått.⁴⁵ Fare kan defineres som en «handlingsutløst, ukontrollert mulighet for skade».⁴⁶ Fare må anses som en nødvendig betingelse for medvirkningsansvaret, da omsorgspersonen naturlig nok ikke vil ha noe grunnlag for å reagere dersom barnet ikke er i en slik posisjon at det kan bli skadet. Herunder synes forutsetningen for handleplikten å være at man hadde grunn til å forvente en viss handling.⁴⁷ Det må dermed foreligge en fare for skade for at handleplikten skal aktualiseres.

Det kan i lys av dette stilles spørsmål om hvorvidt det gjelder et minstekrav til alvorlighetsgraden for at farekravet skal utløses. Dette er ikke rettslig avklart av Høyesterett, men en kan likevel gjøre noen betraktninger: For å kunne dømmes for passiv medvirkning til mishandling av barn etter straffeloven § 282 er det en forutsetning at vilkåret «mishandler» er innfridd. Straffeloven §§ 282 og 283 fordrer at det er tale om krenkelser av en viss alvorlig karakter, se punkt 2.3.2. Dermed vil ikke et eventuelt minstekrav komme på spissen for oppgavens tema, da krenkelsene i seg selv allerede er av en viss alvorlighet. Det avgrenses dermed mot videre drøftelse her. Alvorlighetens nærmere betydning i rimelighetsvurderingen vil behandles i punkt 3.8.2.

---

⁴⁵ Høgberg (2012) s. 131

⁴⁶ Gröning (2019) s. 177

⁴⁷ Hagerup (1911) s. 165

På bakgrunn av det ovennevnte må det ses nærmere på om brudd på den sivilrettslige handleplikten kan utløse et strafferettslig medvirkningsansvar for omsorgspersonen. Det fremgår av Rt. 2013 s. 1015 (Christoffer) at der det er tale om omsorgsansvar for barn kan «[r]en passivitet» være tilstrekkelig for straffansvar. Uttalelsen markerte startskuddet for passiv medvirkning til mishandling av barn i høyesterettspraksis og var foranlediget av lagmannsrettens dom i LA-2012-92858. Dommen omhandlet en åtte år gammel gutt som ble utsatt for mishandling med døden til følge av sin stefar, hvor guttens mor forholdt seg helt passiv til ektefellens mishandling. Dommen er dermed et eksempel på at brudd på den sivilrettslige handleplikten kan utløse det passive medvirkningsansvaret. I senere tid har imidlertid Høyesterett også ansett omsorgspersoner for å ikke ha foretatt seg *nok* i relasjon til handleplikten, selv der omsorgspersonen ikke har vært fullstendig passiv, jf. HR-2019-561-A (Stemor) og HR-2019-2205-A (Stefar). Denne rettsutviklingen vil oppgaven komme tilbake til senere i kapittel 3. En kan dermed slå fast at det gjelder en streng handleplikt dersom vedkommende har omsorgsansvar for et barn, hvor brudd på den sivilrettslige handleplikten kan utløse passivt medvirkningsansvar. Dette må antas å ha bakgrunn i forventningen om at omsorgspersoner gjør det de kan for å beskytte barnet.

Oppsummert vil det for omsorgspersoner foreligge en sivilrettslig handleplikt i form av en omsorgsplikt til å beskytte barnet. For at handleplikten skal aktualiseres må det være fare for skade på barnet, hvor det er unnlattelse av å reagere på denne faren (og dermed brudd på handleplikten) som kan resultere i et strafferettslig medvirkningsansvar.

Det kan så spørres hvorvidt unnlattelse av å reagere på en sivilrettslig handleplikt *alene* er tilstrekkelig for å kunne straffes for passiv medvirkning. Det fremgår av HR-2019-561-A (Stemor) avsnitt 20 at det i utgangspunktet kreves en «særlig tilknytning» mellom den passive og den straffebudet beskytter for å utløse handleplikten. Av uttalelsen kan det utledes at det gjelder et tilknytningskrav, et kvalifisert krav, til omstendighetene rundt krenkelsen. Et slikt krav bidrar til å hindre at medvirkningsansvaret blir for omfattende.⁴⁸ Dermed er ikke unnlattelse av å reagere på en sivilrettslig handleplikt i seg selv tilstrekkelig for å idømmes passivt medvirkningsansvar. Hvilken tilknytning omsorgspersonen må ha til barnet vil behandles i det følgende.

---

⁴⁸ Husabø (1999) s. 175

3.3 Tilknytningskravet

Ettersom unnlattelse av å reagere på en særlig handleplikt ikke kan aktualisere passivt medvirkningsansvar alene, vil dette punktet undersøke hvilken grad av tilknytning som kreves mellom omsorgspersonen og barnet. Her vil det ses nærmere på betydningen av biologisk slektskap kontra den faktiske omsorgsfunksjonen, samt betydningen av omsorgsrelasjonens varighet for omsorgspersoner barnet bor sammen med og for omsorgspersoner som ikke er en del av barnets husstand.

Først må det ses nærmere på hvilken art av tilknytning som kreves for å utløse den særlige handleplikten nevnt i punkt 3.2. Foreldre har som nevnt en formell omsorgsplikt etter barnelova § 30 som følge av foreldreansvaret. I HR-2019-561-A (Stemor) avsnitt 20 uttales det imidlertid at «[o]msorgsansvar» for barn er et sentralt eksempel på en tilknytning som kan begrunne medvirkningsansvar. Dermed vil *både* foreldre og andre omsorgspersoner kunne innfri tilknytningskravet.

At også andre med omsorgsansvar kan innfri tilknytningskravet reiser spørsmål om hvilken betydning den formelle kontra den faktiske omsorgsfunksjonen har i vurderingen. I HR-2019-561-A (Stemor) hadde kvinnens ektemann mishandlet sønnen sin over en lengre periode. Kvinnen var ikke den mishandlede guttens biologiske mor, men stemor. Høyesterett vektla imidlertid at kvinnen «i realiteten» hadde vært i mors sted for gutten siden toårsalderen og dermed hadde en sterk tilknytning til barnet, jf. avsnitt 28. Dette ble fulgt opp i HR-2019-2205-A (Stefar), hvor det var barnas mor som stod for mishandlingen. Det uttaltes i avsnitt 63 at den som har omsorg for et barn kan ha en handleplikt som grunngir medvirkningsansvar. Dette til tross for at stefaren hadde «bare» hadde kjent barna i to og en halv måned. Likevel hadde han inntatt en farsrolle for dem hvor omsorgsforpliktelsene, og dermed tilknytningen, var mer uttalt enn det som er typisk for steforeldre, jf. avsnitt 43. Uttalelsen tas til inntekt for at det er den faktiske omsorgsfunksjonen som er av betydning, ikke biologisk slektskap.

Det kan da spørres hvorvidt biologisk slektskap er helt uten betydning. Som nevnt ovenfor har foreldre en formell omsorgsplikt etter barnelova § 30, hvilket utløser handleplikten for den passive forelder. Samtidig er ikke alle foreldre nært tilknyttet barna, da de i varierende grad kan være en del av barnas liv. Høyesterett har ikke avklart hva som utgjør «minstetilknytning» til barnet på dette punkt. Det må likevel antas at foreldreansvar som utgangspunkt uten videre innfrir tilknytningskravet. Det ville vært en uheldig nedprioritering

av barns rettsbeskyttelse dersom en forelder kunne brukt som unnskyldning, for å ikke reagere, at vedkommende ikke er en stor nok del av barnets liv. Her må det antas at tilknytningen ligger i dagen i lys av det biologiske slektskapet. Dermed vil ikke biologisk slektskap være helt uten betydning.

Videre er spørsmålet om det gjelder et minstekrav til omsorgens varighet for at omsorgspersonen skal anses som tilstrekkelig tilknyttet barnet. I HR-2019-2205-A (Stefar) hadde stefaren oppholdt seg i Norge siden mars 2017, hvorpå han bodde sammen med barna frem til 26.05.17. Han hadde derfor bare hatt omsorg for barna i to og en halv måned. Høyesterett vektla imidlertid at stefaren hadde hatt omsorg for de to yngste barna flere dager i uken mens moren var på skole, at barnas mor og stefaren hadde insistert på at det nå var han som var barnas far og at barna kalte ham pappa, jf. avsnitt 19. Høyesterett tilsluttet seg dermed lagmannsrettens argumentasjon i samme sak, hvor det ble fremhevet at stefaren hadde tatt på seg en farsrolle idet han giftet seg og flyttet sammen med barnas mor, jf. LF-2018-103373. Lagmannsretten uttalte i denne forbindelse at «[m]an kan ikke telle dager» og at man ikke kan «sitte rolig og se på at ektefellen mishandler sine barn fordi man ikke er nær nok». Det må dermed antas at det i utgangspunktet ikke gjelder et krav til omsorgens varighet, såfremt omsorgspersonen er en del av barnas husstand.

En husstand kan imidlertid omfatte så mangt, deriblant søsken og besteforeldre. Et spørsmål som da aktualiserer seg er betydningen av den passive omsorgspersonens rolle i husstanden. Her kan en se til Høyesteretts uttalelse om at stefarens omsorgsforpliktelser for barna var «mer uttalt enn det som ofte vil være tilfellet for stefedre som kommer inn i en allerede etablert familie», jf. avsnitt 43. Uttalelsen kan tolkes som at graden av varighet må ses i lys av hvor omfattende omsorgsfunksjonen er. Dermed kan en trekke den slutning at rollen omsorgspersonen har i husstanden, og dermed hvor omfattende omsorgsfunksjonen er, vil få betydning i relasjon til varigheten.

I forlengelsen av dette kan det spørres hvilken betydning omsorgens varighet har dersom den passive omsorgspersonen *ikke* er en del av barnets husstand. Dette spørsmålet har ikke Høyesterett tatt stilling til. Det er likevel nærliggende å anta at varigheten vil bedømmes strengere, da vedkommende ikke vil ha en like omfattende omsorgsfunksjon som dem som bor med barnet og er den del av barnets private sfære. Problemstillingen kommer imidlertid ikke på spissen i oppgaven og det avgrenses dermed mot en nærmede drøftelse av dette.

For å oppsummere i relasjon til omsorgens varighet, har varigheten mindre betydning der omsorgspersonen er et husstandsmedlem. Dette må imidlertid ses i lys av hvor omfattende omsorgsfunksjonen er. Omsorgens varighet og omfang blir derfor to momenter som etter omstendighetene må veies mot hverandre. Er omsorgspersonen ikke en del av barnets husstand, vil omsorgsfunksjonen gjerne være mindre uttalt. Som et resultat vil trolig omsorgens varighet kunne tillegges større vekt.

3.4 Mulig og egnet motvirkningshandling

Selv om det kan statueres en handleplikt og tilstrekkelig tilknytning til barnet, er det ikke nødvendigvis slik at den passive omsorgspersonen faktisk kunne ha motvirket krenkelsen. Det som ønskes avklart i dette punktet er derfor om omsorgspersonen må ha hatt en handlingsmulighet for å kunne idømmes medvirkningsansvar.

Ordlyden i straffeloven § 15 er vag og bidrar ikke med nærmere avklaring, men hverken forarbeidene eller praksis fra Høyesterett gir indikasjoner på at det kreves det «umulige» fra omsorgspersonen. Hva gjelder reelle hensyn, er den rådende oppfatning innen strafferetten at bare den som kunne og burde handlet annerledes skal bli ansvarliggjort og straffet, men bare i tråd med skylden vedkommende har utvist.⁴⁹ Dette blir i juridisk teori omtalt som «skyldprinsippet». Skyldprinsippet tilsier med tyngde at det «umulige» ikke kan kreves. Det må derfor anses som en forutsetning for medvirkningsansvaret at det var *mulig* for vedkommende å gjøre noe og dermed motvirke krenkelsen. Dermed kan ikke omsorgspersonen straffes etter medvirkningsansvaret med mindre vedkommende faktisk hadde en handlingsmulighet.

Dette aktualiserer spørsmålet om enhver form for handlingsmulighet kan utløse et medvirkningsansvar. Svaret på dette er nei, da den passive omsorgspersonens handlingsmulighet også må ha vært *egnet* til å motvirke krenkelsen.⁵⁰ For å fastsette hvorvidt handlingsmuligheten er egnet, må det foretas en hypotetisk vurdering av hvorvidt den aktive handlingen vedkommende unnlot å foreta, mest sannsynlig ville brutt årsaksrekken som ledet frem til krenkelsen.⁵¹ Dette blir i juridisk teori omtalt som et krav om *årsakssammenheng*.⁵²

---

⁴⁹ Gröning (2019) s. 48

⁵⁰ Husabø (1999) s. 175

⁵¹ Gröning (2019) s. 350

⁵² Skeie (1946) s. 136 og Gröning (2019) s. 298

Her må handlingsmuligheten ha vært egnet til å motvirke hovedgjerningen fysisk eller psykisk.⁵³ Husabø omtaler dette som et krav om *motvirkende hindringssammenheng*.⁵⁴

Dermed kan det slås fast at omsorgspersonen må ha hatt en mulig og egnet motvirkningshandling for å kunne straffes for medvirkning, altså at handlingsmuligheten må ha vært egnet til å motvirke krenkelsen psykisk eller fysisk.

3.5 Alternative motvirkningshandling

Da det i punkt 3.4 ble stadfestet at den passive omsorgspersonen bare kan straffes dersom det forelå en mulig og egnet motvirkningshandling, vil det i det videre ses nærmere på hvor store anstrengelser som kreves for å unngå passivt medvirkningsansvar. Underproblemstillingene er hvorvidt det er tilstrekkelig at omsorgspersonen forsøker bare én mulig motvirkningshandling, om det alltid er en plikt til å forsøke en alternativ handling dersom første handling viser seg å ikke være tilstrekkelig og om det er et krav om at handlingen faktisk avverger krenkelsen.

Først må det ses på om omsorgspersonen kan nøye seg med å bare forsøke én mulig motvirkningshandling. I HR-2019-2205-A (Stefar) oppstiltes spørsmålet om hva/hvor mye som skal til for at omsorgspersonen kan «fri seg fra» medvirkningsansvaret, jf. avsnitt 64. Formuleringen «fri seg fra» gir en indikasjon på at det kreves at omsorgspersonen i kraft av handleplikten gjør *noe* for å motvirke handlingen. Dette kan tilsi at bare én handling er nok. Samtidig følger det av HR-2019-561-A (Stemor) avsnitt 39 at det etter omstendighetene kan kreves at vedkommende forsøker en «alternativ handling» dersom det den handlepliktige omsorgspersonen foretar seg ikke stopper hovedgjerningspersonen. Dette omtales gjerne som et krav om «alternative motvirkningshandling». Uttalelsen ble fulgt opp i HR-2019-2205-A (Stefar) avsnitt 77. Her fremgår det at omsorgspersonen også kan straffes for medvirkning dersom vedkommende «ikke har gjort nok». Dermed er det ikke nødvendigvis tilstrekkelig at omsorgspersonen har forsøkt bare én mulig motvirkningshandling.

Spørsmålet er så om det *alltid* er en plikt til å forsøke én eller flere alternative handlinger dersom den første handlingen ikke stopper krenkelsen. Dette avkrefter Høyesterett i HR-2019-561-A (Stemor) i avsnitt 29. Samtidig uttales det at dersom det er tale om

---

⁵³ Matningsdal (2022) Norsk Lovkommentar til straffeloven § 15 note 92

⁵⁴ Husabø (1999) s. 175

omsorgsansvar for barn, veier dette tungt i vurderingen av om det kreves en alternativ handling. Et eksempel på dette finner man i HR-2019-2205-A (Stefar). Høyesterett viste til hvordan lagmannsretten i samme sak sammenliknet stefarens situasjon med saksforholdet i HR-2019-561-A (Stemor). Lagmannsretten uttalte i LF-2018-103373 at stefaren hadde gjort «vesentlig mindre» enn stemoren og at det var «tafatt» at han ikke forsøkte annet enn å gi moren tilsnakk og ved noen anledninger gikk mellom moren og barna eller fjernet barna fra situasjonen, uten å iverksette ytterligere tiltak. Som nevnt i punkt 3.3 hadde stefaren inntatt en farsrolle for barna og hadde en mer uttalt omsorgsfunksjon enn hva som vanligvis er tilfellet for steforeldre. Det kan dermed tenkes at hvor uttalt omsorgsfunksjonen er vil spille inn i vurderingen av hvorvidt omsorgspersonen plikter å foreta en alternativ handling. Et annet moment som kan tenkes relevant er hvilken motvirkningshandling som forsøkes først og hvor egnet denne handlingen anses til å motvirke krenkelsen. Som påpekt av Høyesterett var stefarens motvirkningshandlinger ansett som tiltaksløse og tafatte. Høyesterett anså det som mer egnede alternativer at stefaren kunne meldt fra til det somaliske miljøet eller offentlige instanser, jf. avsnitt 32. Her kan det tenkes at dersom stefaren hadde forsøkt et mer egnet alternativ først, ved å eksempelvis varsle noen utenfor hjemmet om krenkelsene, kunne dette vært en så effektiv motvirkningshandling at øvrige handlinger kanskje ikke kunne kreves av ham. På bakgrunn av det ovennevnte er derfor det avgjørende for om en plikter å forsøke alternative handlinger hvorvidt man har omsorgsansvar for et barn og om handlingen som allerede er forsøkt, fremstår ineffektiv og tiltaksløs for å stanse krenkelsen.

Til sist må det undersøkes om det er et krav for å unngå medvirkningsansvar at omsorgspersonen faktisk lykkes i å avverge lovbruddet, altså hvorvidt det foreligger en innsats- eller resultatforpliktelse. Det kan synes uheldig å oppstille et krav om en resultatforpliktelse. For å sette det på spissen kan det tenkes at omsorgspersonen melder ifra til politi eller barnevern, men at de av ressurs hensyn eller andre årsaker ikke følger opp saken. Da kommer man i en situasjon hvor omsorgspersonen har meldt ifra om krenkelsen, men hvor ytre omstendigheter utenfor vedkommende kontroll medfører at lovbruddet ikke avverges. Det kan få uheldige konsekvenser å straffe omsorgspersonen for passiv medvirkning i en slik situasjon, ettersom det vil harmonere dårlig med hva et medvirkningsansvar faktisk er ment å ramme. Da det kan foreligge så mange ulike variabler i relasjon til hvorvidt lovbruddet faktisk avverges, kan en innsatsforpliktelse tenkes å være nok. Til dette uttales det i HR-2019-561-A (Stemor) avsnitt 66 og 67 at en handling som fysisk eller psykisk *motvirker* krenkelsen eller konsekvensene av den, kan være tilstrekkelig. Dette tilsier at det i utgangspunktet foreligger

en innsatsforpliktelse fremfor en resultatforpliktelse. Likevel uttaler Høyesterett at omsorgspersonen må, «innenfor det som er rimelig å kreve – i alle fall gjøre noe som er egnet til å motvirke lovbruddet», jf. HR-2019-2205-A (Stefar) avsnitt 67.⁵⁵ Dermed kan det utledes fra rettspraksis at såfremt handlingen er egnet til å motvirke krenkelsen, kreves det ikke at omsorgspersonen faktisk avverger lovbruddet. Nøyaktig hva det er rimelig å kreve av omsorgspersonen vil inngå i en større helhetsvurdering av om medvirkningsansvar foreligger. Dette vil analyseres nærmere i punkt 3.8.

Oppsummert er det ikke alltid tilstrekkelig at omsorgspersonen bare forsøker én mulig motvirkningshandling. Samtidig gjelder ikke et absolutt krav om å forsøke en alternativ handling dersom den første handlingen ikke stopper krenkelsen. Likevel vil det at en har omsorgsansvar for et barn tale tungt for at det kreves en alternativ handling. Dette gjelder spesielt dersom de handlingene som allerede er forsøkt, fremstår ineffektive. Det er imidlertid ikke et krav at omsorgspersonen faktisk avverger krenkelsen.

3.6 Kunnskapskravet og krav til den subjektive skyld

Det er uten videre klart at en omsorgsperson ikke kan straffes for passiv medvirkning dersom vedkommende var helt ukjent med mishandlingen, jf. forsettkravet i straffeloven § 21, jf. § 22. Likevel kan det være nyanser ved hvor mye av mishandlingen omsorgspersonen kjente til og om omsorgspersonen i det hele tatt var tilstede under mishandlingen. I dette punktet skal det dermed klarlegges hvorvidt det gjelder et krav om at omsorgspersonen må ha vært til stede når krenkelsene ble begått for å kunne idømmes passivt medvirkningsansvar, eller om kunnskapen om krenkelsene kan erverves på andre måter. Dersom kunnskapen kan erverves på andre måter, blir spørsmålet hvor detaljert kunnskap om krenkelsene som kreves. For sistnevnte problemstilling vil det ses nærmere på hvilke krav som stilles til graden av subjektiv skyld.

Først skal det ses på hvorvidt omsorgspersonen må ha vært til stede mens krenkelsene ble begått for å straffes for passiv medvirkning. I HR-2020-1343-A (Far) hadde ikke faren vært vitne til mishandlingen. Samtidig ble det sannsynliggjort av retten at faren over en periode på minst to og en halv måned var klar over at mishandlingen pågikk. Dommen skiller seg på dette punkt fra de øvrige nevnte høyesterettsdommene om passiv medvirkning, hvor

---

⁵⁵ Fulgt opp i HR-2020-1343-A (Far) avsnitt 17

omsorgspersonen bevitnet det vesentligste av krenkelsene. Høyesterett uttalte i avsnitt 19 at medvirkningsansvaret først oppstår når omsorgspersonen «blir klar over mishandlingen». Formuleringen «blir klar over» tilsier at omsorgspersonen ikke nødvendigvis må bevitne krenkelsene, men at kunnskapen også kan oppstå på andre måter. Faren ble derfor dømt for passiv medvirkning til ektefellens mishandling av barna. Det er altså tilstrekkelig at omsorgspersonen blir klar over, har *kunnskap* om, at mishandlingen finner sted. Handleplikten må i lys av det ovennevnte vurderes på bakgrunn av kunnskapen omsorgspersonen har, et kunnskapskrav.

Videre kan det spørres hvor omfattende kunnskap som kreves for å kunne idømmes medvirkningsansvaret. Til dette har Høyesterett klarlagt at kunnskapskravet ikke forutsetter detaljene i mishandlingen, jf. HR-2020-1343-A (Far) avsnitt 22. Er det tale om grov mishandling etter straffeloven § 283, jf. § 282, forutsetter en eventuell domfellelse imidlertid at omsorgspersonen hadde kunnskap om at det også foregikk *grov* mishandling. Hvis ikke kan omsorgspersonen bare dømmes etter § 282, jf. forsettkravet.

Det kan med dette slås fast at omsorgspersonen ikke må ha bevitnet mishandlingen av barnet for å kunne idømmes passivt medvirkningsansvar. Det er tilstrekkelig med kunnskap om *at* barnet (grovt) mishandles, uten kjennskap til detaljene i mishandlingen.

Ettersom omsorgspersonen kan idømmes passivt medvirkningsansvar uten å ha vært til stede mens mishandlingen pågikk, blir spørsmålet hvilket krav som gjelder til graden av den subjektive skyld. Høyesterett uttalte i HR-2020-1343-A (Far) avsnitt 23 at det ikke gjelder et krav om sikker kunnskap om mishandlingen. Det må da ses nærmere på hvilke andre skyldformer som kan være tilstrekkelig. Lagmannsretten uttalte i LB-2019-19114 i samme sak at det var tilstrekkelig at faren «holdt det for mulig» at ektefellen mishandlet barna, altså eventuelt forsett (*dolus eventualis*), jf. straffeloven § 22 bokstav c. Dette avviste imidlertid Høyesterett i HR-2020-1343-A (Far) avsnitt 26. Eventuelt forsett er med dette ikke tilstrekkelig. Hva gjelder sannsynlighetsforsett, jf. straffeloven § 22 bokstav b, uttalte Høyesterett i avsnitt 23 at det i utgangspunktet er tilstrekkelig for straffansvar at omsorgspersonen holder det for mest sannsynlig at mishandling foregår. Er det tale om grov mishandling, må omsorgsperson ha holdt det for mest sannsynlig at barnet ble *grovt* mishandlet. Dermed er sannsynlighetsforsett tilstrekkelig som skyldform i relasjon til kunnskapskravet.

3.7 Undersøkelsesplikt ved mistanke?

I forlengelsen av det ovennevnte punkt 3.6 kan det tenkes situasjoner der omsorgspersonen ikke har kunnskap, men bare *mistanke*, om at mishandling foregår. Dette punktet vil derfor klarlegge hvorvidt omsorgspersonen har en undersøkelsesplikt ved mistanke om mishandling.

En eventuell undersøkelsesplikt for foreldre vil trolig ha sammenheng med den sivilrettslige handleplikten i lys av barnelova § 30, som gir en klar plikt til å beskytte barnet. Det kan da synes vanskelig å komme unna medvirkningsansvar dersom forelderen ikke har gjort noen undersøkelser for å bekrefte eller avkrefte sine mistanker om mishandling. Høyesterett uttalte i HR-2020-1343-A (Far) avsnitt 23 at dersom en holder det for mest sannsynlig at barnet (grovt) mishandles, vil en slik forståelse gi en «klar oppfordring» for «omsorgspersonen» til å undersøke situasjonen. Formuleringen «klar oppfordring» tilsier en forventning om at det reageres på mistanken. At denne forventningen gjelder «omsorgspersonen», viser at oppfordringen om å undersøke ikke begrenser seg til foreldre. Foretar ikke omsorgspersonen seg noe til tross for mistankene, kan vedkommende derfor etter omstendighetene dømmes for passiv medvirkning. Slik sett kan det være tale om en form for undersøkelsesplikt for både foreldre og øvrige omsorgspersoner ved mistanke om mishandling.

Høyesterett sier imidlertid ikke noe nærmere om hvilke undersøkelser som vil kunne kreves. Hvorvidt manglende undersøkelse vil kunne resultere i et medvirkningsansvar vil derfor avhenge av forholdene i den konkrete sak. På generelt grunnlag kan det nok tenkes at det ikke stilles så strenge krav at omsorgspersonen må leke detektiv gjennom en form for privatetterforskning, da dette ligger til politiets kompetanse. Samtidig kan det tenkes at det kreves enklere former for undersøkelser, eksempelvis å snakke med det mulige mishandlede barnet på tomannshånd.

Dermed kan det slås fast at omsorgspersonen vil ha en klar oppfordring til å reagere på mistanke om mishandling av barn. Det kan dermed anses å foreligge en form for undersøkelsesplikt, hvor det i første omgang kreves at omsorgspersonen foretar nærmere undersøkelser av situasjonen. Nøyaktig hvilke undersøkelser som vil kunne kreves vil bero på den konkrete sak.

3.8 Avveiningen av hva det er rimelig å kreve av omsorgspersonen

3.8.1 Innledning

Som nevnt i punkt 3.5 må det gjøres en rimelighetsbegrensning for å unngå et for vidtrekkende medvirkningsansvar. Dersom omsorgspersonens passivitet ikke var tilstrekkelig klanderverdig, tilsier rimelighetsbegrensningen at vedkommende må gå fri fra ansvar. Det må på denne bakgrunn foretas en konkret helhetsvurdering av saksforholdet. Her vil tilknytningsgrunnlaget måtte tillegges stor vekt, idet omsorgsansvar for barn stiller strenge krav til å skulle beskytte barnet, jf. HR-2019-2205-A (Stefar) avsnitt 68.

HR-2019-2205-A (Stefar) angir i avsnitt 70-75 en rekke momenter av relevans for vurderingen av hva det er rimelig å kreve at omsorgspersonen foretar seg. Disse momentene er overgrepene *alvorlighetsgrad* (punkt 3.8.2), om overgrepene har pågått *over tid* (punkt 3.8.3), hvor *utsatt eller sårbart* barnet er (punkt 3.8.4), *styrkeforholdet og relasjonen* for øvrig mellom hovedgjerningspersonen og omsorgspersonen (punkt 3.8.5), om omsorgspersonen hadde *kunnskap* om tidligere overgrep mot barnet (punkt 3.8.6), samt hvilke *virkemidler* som var tilgjengelig (punkt 3.8.7).

Fremstillingen vil i det videre analysere hvordan Høyesterett vurderer hva som er rimelig å kreve av omsorgspersonen i HR-2019-561-A (Stemor), HR-2019-2205-A (Stefar) og HR-2020-1343-A (Far). Her vil det ses nærmere på når Høyesterett prioriterer barns rettsbeskyttelse fremfor hensynene som gjør seg gjeldende for den passive omsorgspersonen.

3.8.2 Overgrepene alvorlighetsgrad

Det fremgår av HR-2019-2205-A (Stefar) avsnitt 70 at overgrepene *alvorlighetsgrad* er av relevans for rimelighetsvurderingen. I dette punktet skal det dermed ses nærmere på hvilken betydning alvorligheten har for hva det kan kreves av omsorgspersonen.

I HR-2019-561-A (Stemor) forekom slag og kasting av gjenstander på det mishandlede barnet, samt lugging og trusler, jf. avsnitt 5. I HR-2019-2205-A (Stefar) var volden beskrevet som både «psykisk og fysisk, [...] synlig og hørbar, intens og hyppig». Volden bestod blant annet av slag og stikk med ulike gjenstander, samt trusler, jf. avsnitt 29. Datteren ble i tillegg

kastet i gulvet med stor kraft, hvilket medførte knusningsskader i hjernen med døden til følge. Spedbarna i HR-2020-1343-A (Far) ble også utsatt for gjentatt vold. Dette resulterte i hjerneblødning, ribbeinsbrudd, spiralbrudd i en arm og arr. De nevnte dommene omhandler dermed brutale overgrep og alvorlige trusler mot barn.

Det kan tenkes at særlig der barnets liv står i fare for å gå tapt vil det kunne stilles strenge krav til motvirkningshandlingen(e) for å fri omsorgspersonen fra det passive medvirkningsansvaret. Dette bekreftes i HR-2020-1343-A (Far) avsnitt 20. Her uttales det at dersom mishandlingen er omfattende, vil krenkelsenes grovhet ha betydning for hvorvidt det kreves at omsorgspersonen gjør mer eller reagerer raskere enn der krenkelsene er av mer begrenset karakter.⁵⁶ Jo mer alvorlig overgrepene er, jo mer må dermed kreves av omsorgspersonen for å forsøke å stanse krenkelsene, jf. avsnitt 70.

Slutningen er dermed at det er rimeligere å kreve at omsorgspersonen reagerer raskt og foretar seg mer der det er tale om alvorlige krenkelser mot barnet kontra begrensede krenkelser. For slike alvorlige tilfeller kan det synes som at barns krav på rettsbeskyttelse vil veie tungt i helhetsvurderingen av om den passive omsorgspersonen kan straffes etter medvirkningsansvaret.

3.8.3 Overgrep over tid

Dersom det er tale om overgrep *over tid*, kreves mer fra omsorgspersonen, jf. HR-2019-2205-A (Stefar) avsnitt 71. Det som ønskes klarlagt i punktet er hvilken betydning overgrepens intensitet har for tidsaspektet ved krenkelsene, og hvorvidt barns rettsbeskyttelse har mindre vekt der overgrepene bare ble begått over et kort tidsrom.

Dersom krenkelsene har pågått over tid vil omsorgspersonen naturligvis være mer forberedt enn dersom det er tale om en enkeltstående hendelse som kommer som lyn fra klar himmel. Har krenkelsene pågått over et visst tidsrom, vil omsorgspersonen ha hatt lengre tid til å overveie situasjonen og motvirke krenkelsene. Det kan da synes naturlig å stille strengere krav til omsorgspersonen for å unngå medvirkningsansvar.

Krenkelsene i HR-2019-561-A (Stemor) varte fra høsten 2013 til mars 2014. For HR-2019-2205-A (Stefar) var det bare tale om krenkelser over to og en halv måned, mens krenkelsene i

---

⁵⁶ Se også punkt 3.2 om en nedre grense for krenkelsenes alvorlighetsgrad

HR-2020-1343-A (Far) strakte seg over *minst* to og en halv måned. Det kan spørres om det bare er tidsrommet i seg selv som er av betydning eller om det også har relevans hvor spredt krenkelsene utøves (krenkelsenes intensitet). Tid og intensitet vil gjerne være to forhold som henger nært sammen. Er det tale om hyppige krenkelser mot barnet, kan det tenkes at det stilles strengere krav til reaksjonen enn dersom krenkelsene er spredt utover et lengre tidsrom. Likevel vil nok dette måtte ses i lys av krenkelsenes omfang, da det kan forekomme alvorlige, men spredte, krenkelser. Eksempelvis kan det være tale om mindre hyppige krenkelser, men som samtidig utsetter barnet for stor skade (kanskje også med fare for barnets liv). Da kan trolig ikke omsorgspersonen unnskyldes seg med at krenkelsene er mindre hyppige. Dette ville medført en uheldig nedprioritering av barnets rettsbeskyttelse, hvor det i prinsippet ville være «flaks» for omsorgspersonen dersom hovedgjerningspersonens krenkelser var mindre hyppig. Det må dermed antas at tidsrommet og krenkelsenes intensitet må ses i sammenheng med alvorlighetsgraden ved krenkelsene.

Videre kan det spørres hvorvidt barns rettsbeskyttelse har mindre vekt der overgrepene bare ble begått over et kort tidsrom. Som nevnt ovenfor forekom krenkelsene i HR-2019-2205-A (Stefar) over en periode på to og en halv måned. Tidsaspektet ble adressert av lagmannsretten i LF-2018-103373 i samme sak, hvor lagmannsretten uttalte at man ikke kunne telle dager ved mishandling av barn. Dette tilsier at barns rettsbeskyttelse veier tungt selv der overgrepene blir begått over et kort tidsrom. Her kan det også tenkes at barnets alder vil ha betydning. I HR-2020-1343-A (Far) pågikk krenkelsene mot spedbarna over minst to og en halv måned. Barna var bare fire måneder gamle da faren ble kjent med mishandlingen. Selv om et tidsrom på rundt to og en halv måned kan hevdes å ikke være så lenge, var krenkelsene ansett for å ha pågått over en lang periode i barnas liv hensett til deres alder, jf. avsnitt 38. På bakgrunn av dommene kan en utlede at barns krav på rettsbeskyttelse ikke får ikke mindre vekt i vurderingen der overgrepene kun har pågått over et kort tidsrom. Her må det likevel antas at overgrepenes alvorlighetsgrad vil få relevans i relasjon til tidsrommet, se punkt 3.8.2.

3.8.4 Hvor utsatt eller sårbart barnet er

Etter HR-2019-2205-A (Stefar) avsnitt 72 vil det også ha betydning for rimelighetsvurderingen hvor *utsatt eller sårbart* barnet er. Dermed vil dette punktet undersøke hvilke forhold ved barnet som kan gjøre det ekstra utsatt eller sårbart, og om det da gjelder en skjerpet handleplikt for omsorgspersonen. I motsatt tilfelle aktualiseres problemstillingen om

hvorvidt hensynet til omsorgspersonen må prioriteres fremfor barnet dersom barnet er ressurssterkt og har mulighet til å melde ifra selv om mishandlingen.

Først skal det ses nærmere på situasjoner der barnet kan være særlig utsatt eller sårbart. Bakgrunnen for vurderingsmomentet synes å være at disse barna har behov for ytterligere rettsbeskyttelse. På generelt grunnlag vil barn i lys av sin alder være sårbare i seg selv. Dette er HR-2020-1343-A (Far) et eksempel på, hvor de mishandlede var to spedbarn. Likevel kan det også være andre faktorer som gjør barnet utsatt eller sårbart, eksempelvis barnets utvikling og sosiale situasjon, jf. HR-2019-2205-A (Stefar) avsnitt 72. Her kan det foreligge omstendigheter som medfører at barnet har særskilte omsorgsbehov. I HR-2019-2205-A (Stefar) var de mishandlede barna henholdsvis ti, ni og tre og et halvt år gamle, hvor det yngste barnet ble utsatt for alvorlige overgrep med døden til følge. Mishandlingen av barna startet så snart de ankom Norge fra Etiopia. De befant seg i et nytt, ukjent land der både mor og stefar var «praktisk talt ukjente for dem», jf. avsnitt 80. Barna kunne ikke norsk, og hadde heller ingen slektninger eller øvrig omgangskrets i Norge foruten moren og stefaren. Det forelå dermed flere forhold som gjorde barna ekstra utsatte og sårbare, og som kan tilsi at de hadde behov for ytterligere rettsbeskyttelse.

Det kan da spørres hvorvidt det i slike situasjoner aktualiseres en skjerpet handleplikt for omsorgspersonen. I HR-2019-2205-A (Stefar) hadde stefaren forsøkt flere alternative motvirkningshandlinger, se punkt 3.5. Til tross for dette ble det lagt stor vekt på de ovennevnte forhold som gjorde barna ekstra utsatte og sårbare. Høyesterett mente derfor at stefaren burde foretatt *mer*. Dermed kan det at barnet er ekstra utsatt eller sårbart etter omstendighetene utløse en skjerpet handleplikt for omsorgspersonen.

Snur man på situasjonen, kan det spørres hvorvidt hensynet til omsorgspersonen må prioriteres fremfor barns rettsbeskyttelse dersom barnet er ressurssterkt og har mulighet til å melde ifra selv om mishandlingen.

Det er stereotypisk å tenke at et barn er helt forsvarsløst eller mer ressurs svak enn en voksen. Sistnevnte vil nok stemme for de aller fleste tilfeller. Samtidig kan en tenke en situasjon hvor et barn er født og oppvokst i Norge, men hvor den passive omsorgspersonen har utenlandsk opphav. Kanskje har ikke omsorgspersonen særlige norskkunnskaper eller nettverk rundt seg. Etter hvert som barnet blir eldre kan det tenkes at barnet utvikler språkferdigheter som overgår omsorgspersonens og at barnet gjennom skole og fritidsaktiviteter har fått et større

nettverk. Er det tale om eksempelvis en ungdom, kan en i slike tilfeller ha med å gjøre en ressurs svak omsorgsperson og et mer ressurssterkt barn.

I denne sammenheng må det også bemerkes at ordet «barn» gir assosiasjoner til et individ som ikke er ferdig utviklet og som derav kan mangle noen ferdigheter. Likevel er man etter lovens forstand å anse som barn frem til myndighetsalder. Det er i denne kontekst stor forskjell på hvorvidt det er tale om et småbarn eller en ungdom, hvor sistnevnte blir mindre avhengig av omsorgspersonene jo eldre barnet blir. Det kan da spørres hvorvidt det bør kreves at omsorgspersonen alltid foretar seg noe, spesielt flere alternative motvirkningshandlinger, eller om barnet selv må melde ifra om mishandlingen. En kan i denne forbindelse se til HR-2019-2205-A (Stefar) avsnitt 82, hvor det uttales at et mulig enkelt handlingsalternativ for stefaren ville vært å oppfordre barna til å søke hjelp selv gjennom skolen. Hvorvidt dette handlingsalternativet alene ville vært nok til at omsorgspersonen unngår medvirkningsansvar der barnet er ressurssterkt kan vanskelig besvares, da helhetsvurderingen må ta i betraktning de øvrige vurderingsmomentene i punkt 3.8. Uansett vil det være svært belastende for et barn å skulle melde ifra om sin egen forelder eller øvrige nærstående i en slik situasjon. Videre er det kriminalpolitisk uheldig å skulle legge ansvaret for å melde ifra over på fornærmede. Er omsorgspersonen en forelder, oppstiller videre barnelova § 30 en streng plikt til å ivareta barnets helse. Det blir da tiltaksløst å ikke foreta seg *noe* bare fordi barnet etter omstendighetene kanskje kunne meldt ifra selv.

Slutningen må forbli noe åpen som følge av manglende rettslig avklaring. At barnet er ressurssterkt vil likevel kunne medføre at vurderingsmomentet om hvorvidt barnet er utsatt eller sårbart ikke aktualiseres. Dermed kan det tenkes at de hensyn som gjør seg gjeldende for omsorgspersonen etter omstendighetene vil kunne vektlegges noe tyngre i rimelighetsvurderingen. Samtidig kan neppe passivt medvirkningsansvar forkastes helt bare fordi barnet hadde en teoretisk mulighet til å melde ifra selv om mishandlingen.

3.8.5 Styrkeforholdet og relasjonen mellom hovedgjerningspersonen og den passive omsorgspersonen

Videre må en i helhetsvurderingen se hen til *styrkeforholdet og relasjonen* for øvrig mellom hovedgjerningspersonen og omsorgspersonen, jf. HR-2019-2205-A (Stefar) avsnitt 73. Dette punktet vil dermed se nærmere på betydningen av et avhengighetsforhold til

hovedgjerningspersonen og hvor streng avvergingsplikten er der omsorgspersonen har en nær relasjon til hovedgjerningspersonen.

Først vil det undersøkes hvilken betydning et avhengighetsforhold mellom hovedgjerningspersonen og omsorgspersonen kan få i avveiningen av om hensynet til barnet eller omsorgspersonen skal prioriteres tyngst.

Et avhengighetsforhold kan tenkes å skyldes både styrkeforholdet mellom partene og relasjonen for øvrig. Dersom styrkeforholdet er jevnt kan det antas at det stilles større krav til handling fra omsorgspersonen for å unngå medvirkningsansvar enn der det er tale om en ressurssvak omsorgsperson eller dersom omsorgspersonen er fysisk underlegen hovedgjerningspersonen. Hva gjelder relasjonen for øvrig mellom partene, kan omsorgspersonen være avhengig av hovedgjerningspersonen eksempelvis grunnet økonomiske eller emosjonelle forhold. Uavhengig av avhengighetsforholdets opphav vil omsorgspersonen befinne seg i en krevende livssituasjon. Det sentrale er derfor *hvordan* denne krevende livssituasjonen vektlegges av domstolene.

I HR-2019-2205-A (Stefar) var ikke stefaren fysisk underlegen ektefellen. Han var imidlertid *avhengig* av ektefellens velvilje som følge av at han ikke hadde oppholdstillatelse. Til tross for avhengigheten av ektefellens velvilje hadde stefaren forsøkt flere alternative motvirkningshandlinger, se punkt 3.5. Dommen ble avsagt under dissens 3-2, men dissensen gjaldt straffutmålingen og ikke skyldspørsmålet. Mindretallet trakk likevel frem at stefaren ikke kjente barna fra før, at han ikke kunne norsk og bare litt engelsk, samt at han ved varsling risikerte å bli sendt ut av landet og dermed miste kontakt med sønnen sin og hans ufødte barn, jf. avsnitt 120. Stefaren befant seg derfor i en krevende livssituasjon. Til tross for dette konkluderte Høyesterett med at situasjonen «berettiget ham ikke til å sette egeninteressen foran hensynet til barna», jf. avsnitt 80. Dommen illustrerer således hvordan Høyesterett vektet barns krav på rettsbeskyttelse mot hensynet til den utfordrende livssituasjonen omsorgspersonen kan befinne seg i. En kan herfra trekke slutningen om at omsorgspersonens avhengighetsforhold til hovedgjerningspersonen ikke tillegges særlig vekt i rimelighetsvurderingen.

Det kan i lys av det ovennevnte utledes at barns rettsbeskyttelse kan prioriteres fremfor omsorgspersonen selv der omsorgspersonen er i en krevende livssituasjon grunnet et avhengighetsforhold til hovedgjerningspersonen og det er forsøkt alternative

motvirkningshandlinger. Dette markerer at barns rettsbeskyttelse har fått god grobunn i Høyesteretts rettsanvendelsesprosess.

Voldsstraffelovgivningen har stort sett vært preget av kontinuitet. Likevel har det vært noe rettsutvikling på området de siste årene etter at de ovennevnte høyesterettsdommene ble avsagt. Et eksempel på at barn i nyere tid har fått særlig rettsbeskyttelse illustreres gjennom innføringen av straffeloven § 196 fjerde ledd. Som følge av lovendringen må det ses nærmere på hvor streng avvergingsplikten er *de lege lata* der omsorgspersonen har en nær relasjon til hovedgjerningspersonen.

Etter straffeloven § 196 første ledd straffes med bot eller fengsel inntil 1 år den som «unnlater gjennom anmeldelse eller på annen måte å søke å avverge et lovbrudd eller følgende av det, på et tidspunkt da dette fortsatt er mulig, og det fremstår som sikkert eller mest sannsynlig at lovbruddet er eller vil bli begått». Avvergingsplikten gjelder for både §§ 282 og 283, jf. bokstav a.

Tidligere var rettstilstanden slik at avvergingsplikten ikke gjaldt dersom plikten ikke kunne oppfylles uten å utsette «hans nærmeste» for siktelse eller tiltale, jf. tredje ledd bokstav b. Ordlyden «hans nærmeste» omfatter både ektefeller og samboere, jf. straffeloven § 9 første og tredje ledd. I prinsippet innebar dette en straffritaksregel.

Høyesterett uttalte seg i HR-2019-561-A (Stemor) om straffeloven § 196 slik den stod før lovendringen. Her vurderte Høyesterett hvorvidt det var åpent for en analogisk anvendelse av tredje ledd slik at man ikke kunne dømmes for medvirkning dersom det eneste mulige handlingsalternativet ville medført straffrihet etter tredje ledd bokstav b. Høyesterett uttalte til dette at det var «paradoksalt om en bestemmelse som er ment å styrke samfunnsvernet mot visse alvorlige forbrytelser, skulle medføre en begrensning i hva som kan regnes for medvirkning», jf. avsnitt 22. Videre ble det uttalt at det kunne være støtende å prioritere hensynet til gjerningspersonen fremfor hensynet til offeret, jf. avsnitt 23. En analogisk anvendelse ble derfor avvist.

I 2020 foreslo justiskomiteen en utarbeiding av et fjerde ledd i straffeloven § 196 og dermed en utvidelse av avvergingsplikten. Forslaget gikk i prinsippet ut på at dersom den fornærmede er mindreårig, gjelder ikke unntaket i tredje ledd fra avvergingsplikten dersom den som unnlater å avverge krenkelsen er en av barnets nærstående. I forslaget viste justiskomiteen til nettopp HR-2019-561-A (Stemor) og Høyesteretts ovennevnte uttalelser om en analogisk

anvendelse av § 196 tredje ledd. I lys av dette henviste justiskomiteen til Grunnloven § 104 og barnekonvensjonen artikkel 19 nr. 1 for å begrunne at innføringen av forslaget til fjerde ledd ville være et «velegnet lovgivningsmessig virkemiddel for å ivareta den plikten som staten har til å verne et barn mot vold og overgrep».⁵⁷

Fjerde ledd ble innført ved lov 4. desember 2020 nr. 135 og trådte i kraft 01.01.21.

Innføringen medførte at tredje ledd bokstav b ikke gjelder dersom den «fornærmede er mindreårig» og den som unnlater å avverge lovbruddet er «barnets forelder, steforelder, fosterforelder eller en annen som har daglig omsorg for barnet». Bakgrunnen for innføringen var justiskomiteens forslag om at barns nærstående også bør ha en varslingsplikt ved overgrep mot et barn de har omsorg for. Det ble vist til at «[v]old, seksuelle overgrep og annen mishandling ovenfor barn er vanskelig å avdekke, særlig når overgrepet begås av nærstående og innenfor husets fire vegger».⁵⁸ Dermed vil myndighetene ofte være avhengig av en anmeldelse fra dem som står barnet nært for å avdekke slike lovbrudd.

Innføringen av bestemmelsen kan følgelig ses på som lovgivers reaksjon på samfunnsutviklingen, hvor barns rettsbeskyttelse har blitt en større del av dagsordenen, og det internasjonale samarbeidet i lys av barnekonvensjonen og dens føringer. Dette illustrerer igjen at det ikke bare er Høyesterett som prioriterer barns rettsbeskyttelse. Videre viser lovendringen tydelig at lovgivers intensjon blant annet er å sørge for at flere omsorgspersoner melder ifra om mishandling av barn, til tross for at vedkommende kan stå hovedgjerningspersonen nær. En uheldig side av en slik hard prioritering av barns rettsbeskyttelse fra lovgivers side er at omsorgspersonen, ved å melde ifra om overgrepene, risikerer at familien oppløses eller at vedkommende selv blir voldsutsatt.⁵⁹ Vedkommende setter seg altså i en usikker posisjon ved å melde ifra til politiet. Samtidig står vedkommende i en usikker posisjon dersom det *ikke* meldes ifra til politiet. Satt på spissen må omsorgspersonen ta et valg mellom å melde ifra og utsette seg selv for mulige krenkelser fra mishandleren, eller å ikke melde ifra, men da utsette seg selv for muligheten for å straffes for passiv medvirkning. Slik sett havner omsorgspersonen i en tap-tap-situasjon.

Slutningen er derfor at innføringen av straffeloven § 196 fjerde ledd har oppstilt en streng avvergingsplikt som tar lite hensyn til omsorgspersonens relasjon til hovedgjerningspersonen.

---

⁵⁷ Innst. 41 L (2020-2021) kapittel 3

⁵⁸ Innst. 41 L (2020-2021) kapittel 3

⁵⁹ Holmberg (2020) s. 415

Det er derfor nærliggende å anta at vurderingsmomentet om styrkeforholdet og relasjonen mellom hovedgjerningspersonen og omsorgspersonen vil få begrenset vekt i rimelighetsvurderingen i årene fremover, til fordel for barns rettsbeskyttelse.

3.8.6 Kunnskap om tidligere overgrep

Et annet moment i vurderingen er hvorvidt omsorgspersonen hadde *kunnskap* om tidligere overgrep mot barnet, jf. HR-2019-2205-A (Stefar) avsnitt 74. Det vil dermed i dette punkt undersøkes hvorvidt handleplikten skjerpes der omsorgspersonen har slik kunnskap.

På samme måte som der overgrepene er begått over tid (se punkt 3.8.3), vil det at omsorgspersonen har kunnskap om tidligere overgrep medføre at nye krenkelses mot barnet ikke kommer like bardust på sammenliknet med når krenkelsen finner sted for første gang. Det er da nærliggende å anse omsorgspersonen som mer forberedt på hva som kan komme. Det kan på denne bakgrunn tenkes at det må stilles strengere krav til omsorgspersonen for å unngå medvirkningsansvar i slike tilfeller.

I HR-2019-561-A (Stemor) hadde stemoren kunnskap om en tidligere straffesak mot barnas far for mishandling av barna. Stemoren hadde i denne forbindelse fått råd og veiledning fra ulike instanser og hadde kontakt med både barnevern, helsetjenesten og skole. Høyesterett uttalte derfor at stemoren hadde en *spesiell oppfordring* til å ivareta omsorgsansvaret for den mishandlede gutten på en forebyggende måte, jf. avsnitt 30. At det kreves noe mer av omsorgspersonen i slike situasjoner ble fulgt opp i HR-2019-2205-A (Stefar), hvor Høyesterett uttalte at kunnskap om tidligere overgrep gir en *særlig foranledning* til å gripe inn, jf. avsnitt 74.

Det kan på bakgrunn av dommene utledes at kunnskap om tidligere overgrep medfører at barns krav på rettsbeskyttelse står særlig sterkt, ved at det foreligger et særskilt grunnlag for å reagere på de nye krenkelsene. Det vil dermed foreligge en skjerpet handleplikt for omsorgspersonen i slike tilfeller.

3.8.7 Virkemidler – hvem omsorgspersonen kan be om hjelp fra

Til sist er det relevant hvilke *virkemidler* som var tilgjengelig for å motvirke krenkelsene. Her kan flere forhold tenkes relevante, men fremstillingen vil sentreres rundt hvorvidt omsorgspersonen kunne bedt om hjelp fra andre, jf. HR-2019-2205-A (Stefar) avsnitt 75. I

dette punktet vil det ses nærmere på rekkevidden av hvem det etter omstendighetene kan kreves at omsorgspersonen ber om hjelp fra, herunder om det kan kreves at omsorgspersonen søker hjelp hos offentlige instanser og betydningen av om offentlige instanser allerede har nær kontakt med familien.

Som nevnt i punkt 3.8.5 har innføringen av straffeloven § 196 fjerde ledd styrket avvergingsplikten ved å straffe omsorgspersoner som ikke «gjennom anmeldelse» eller «på annen måte» søker å avverge et lovbrudd eller følgene av det. Samtidig som ordlyden «gjennom anmeldelse» tilsier at et alternativ er å melde ifra til politiet, åpner ordlyden «på annen måte» for andre mulige motvirkningshandlinger. En mulig begrunnelse for et slikt bredere vilkår kan tenkes å være at det kan foreligge andre virkemidler som er tilgjengelig og egnet til å motvirke krenkelsene, og som er mindre drastiske enn å melde ektefellen/partneren sin til politiet.

Først må det ses på hvorvidt omsorgspersonen plikter å søke hjelp hos offentlige instanser. I HR-2019-561-A (Stemor) hadde stemoren flere ganger forsøkt å motvirke overgrepene. Hun hadde også én gang tilkalt en bekjent av familien for å stanse guttens far. Dette fikk ikke avgjørende betydning, da det ble vektlagt at stemoren kunne søkt hjelp hos de offentlige instansene hun hadde kontakt med, jf. avsnitt 31. Det kan dermed utledes at dersom omsorgspersonen er i kontakt med offentlige instanser, kan det foreligge en plikt til å be om hjelp fra disse instansene.

At stemoren burde kontaktet offentlige instanser må imidlertid ses i sammenheng med at barnevernet allerede var påkoblet familien gjennom en barnevernssak. Det må dermed videre spørres hvorvidt det gjelder en tilsvarende plikt til å søke hjelp utenfra der slike instanser ikke allerede er aktivt involvert med familien.

En nærmere avklaring fikk man i HR-2019-2205-A (Stefar), hvor stefaren hadde foretatt flere alternative motvirkningshandlinger. Til tross for forsøkene, trekkes det i avsnitt 82 frem som tilgjengelige virkemidler at stefaren kunne benyttet de offentlige instanser han var kjent med og hadde kontakt med, herunder flyktningetjenesten, frivillighetscentralen og helsesøster på barnas skole. Selv om stefaren hadde kontakt med disse instansene, var de ikke påkoblet familien på samme måte som i HR-2019-561-A (Stemor). At instansene likevel ble trukket frem som alternative handlingsmuligheter kan tilsi at det er tilstrekkelig at omsorgspersonen bare er kjent med at slike instanser eksisterer for å utløse en plikt til å melde ifra. Det er

imidlertid visse begrensninger her, idet det uttales i avsnitt 75 at det må vurderes hvorvidt det ville være naturlig og mulig å be om hjelp. Begrensningen kan likevel ikke antas å være stor, da det ved mishandling av barn kan tenkes å være mange instanser som er naturlig og mulig å kontakte for å motvirke krenkelsene. Herunder uttalte Høyesterett for sakens tilfelle at det var flere «opplagte og enkle handlingsalternativer» til å melde ifra. Det kan dermed utledes at jo flere opplagte og enkle handlingsalternativer til å melde ifra om mishandlingen, jo større er grunnen til å prioritere barns rettsbeskyttelse.

Oppsummert stilles ytterligere krav til aktivitet fra omsorgspersonen dersom vedkommende kan be om hjelp fra offentlige instanser. Det er ikke en forutsetning at offentlige instanser har særlig kontakt med familien, såfremt det er naturlig og mulig å be om hjelp. Også her ser man at Høyesterett strekker seg langt i å prioritere barns rettsbeskyttelse, ved at en etter omstendighetene plikter å kontakte nært sagt hvem som helst utenfor husstanden for å motvirke krenkelsene.

3.8.8 Konklusjon

Som vist til i punkt 3.8.1 foretar Høyesterett en helhetsvurdering av hva det er rimelig å kreve av omsorgspersonen ved å avveie barns krav på rettsbeskyttelse mot de hensyn som gjør seg gjeldende for den passive omsorgspersonen. Analysen viser at Høyesterett krever mer av omsorgspersonens motvirkningshandlinger der det er tale om alvorlige og brutale overgrep mot barnet. At overgrepene bare har pågått i et kort tidsrom er ikke til hinder for å prioritere barns rettsbeskyttelse. Det kreves også mer av omsorgspersonen der barnet er særlig utsatt eller sårbart og dermed har særskilte omsorgsbehov.

På den andre siden, har analysen vist at det til tider kan gjøre seg gjeldende sterke mothensyn for omsorgspersonen. Dette er tilfellet der det eksisterer et avhengighetsforhold mellom omsorgspersonen og hovedgjerningspersonen. Likevel illustrerer HR-2019-2205-A (Stefar) at Høyesterett prioriterer barns rettsbeskyttelse til tross for omsorgspersonens avhengighet til mishandleren. Denne prioriteringen må antas å bare bli sterkere i årene fremover som følge av innføringen av straffeloven § 196 fjerde ledd.

I noen tilfeller vil omsorgspersonen ha kunnskap om tidligere overgrep, slik som i HR-2019-561-A (Stemor). Her vil hensynet til barns rettsbeskyttelse prioriteres særskilt, da omsorgspersonen vil ha en særlig oppfordring til å reagere. Hvorvidt det kreves mer av

omsorgspersonen vil også bero på hvilke virkemidler som var tilgjengelige. Jo flere opplagte og enkle handlingsalternativer til å melde ifra om mishandlingen, jo større er grunnen til å prioritere barns rettsbeskyttelse. Dette til tross for at omsorgspersonen kan ha tatt avstand fra handlingene eller utvist en annen form for aktivitet for å motvirke overgrepene, jf. HR-2019-561-A (Stemor) og HR-2019-2205-A (Stefar).

3.9 Oppsummering

På bakgrunn av fremstillingen i kapittel 3 kan en konkludere med at det gjelder visse kriterier for når passivt medvirkningsansvar kan foreligge ved mishandling av barn. Disse kriteriene kan sammenfattes til følgende: Der det foreligger en særlig handleplikt vil unnlatesansvar utgjøre et unntak fra hovedregelen om at passivitet ikke fører til medvirkningsansvar. En slik handleplikt henger sammen med tilknytningskravet, da det må være en særlig tilknytning mellom den passive og den straffebudet retter seg mot for å aktualisere en særlig plikt til å reagere på krenkelsen. Omsorgsansvar for barn er et klart eksempel på en slik tilknytning. Videre er det krav om en mulig motvirkningshandling («motvirkende hindringssammenheng»), altså at omsorgspersonens handling ville motvirket hovedgjerningen enten fysisk eller psykisk. Det må også vurderes om det etter omstendighetene kan kreves at omsorgspersonen forsøker en alternativ handling. Hva gjelder kunnskapskravet, kreves ikke kunnskap om detaljene i mishandlingen, da det er tilstrekkelig å vite *at* barnet (grovt) mishandles. Her er sannsynlighetsforsett tilstrekkelig som skyldform. Har en derimot ikke kunnskap, men bare *mistanke*, om mishandling, kreves det i første omgang at omsorgspersonen foretar nærmere undersøkelser av situasjonen.

Til sist må det gjøres en helhetlig vurdering av hva det er rimelig å kreve av omsorgspersonen for å motvirke krenkelsene. Her er relevante vurderingsmomenter overgrepens alvorlighetsgrad, om overgrepene har pågått over tid, barnets utsatthet eller sårbarhet, styrkeforholdet og relasjonen mellom hovedgjerningspersonen og omsorgspersonen, eventuell kunnskap om tidligere overgrep og hvilke virkemidler som var tilgjengelig.

4 Avsluttende refleksjoner

4.1 Innledning

Som nevnt i punkt 2.2.4 setter lovkravet klare skranker for hvor utvidende en kan tolke lovbestemmelser på strafferettens område. Samtidig viser analysen i kapittel 3 at det har skjedd en nokså stor rettsutvikling i Høyesterett hva gjelder det passive medvirkningsansvaret ved mishandling av barn de siste årene. Det vil dermed i kapittel 4 gjøres noen refleksjoner rundt sikringspliktes betydning for rettsutviklingen (punkt 4.2), hvorvidt rettsutviklingen står i et spenningsforhold med ordlyden i straffeloven § 15 (punkt 4.3) og til sist om tiden er inne for en lovendring med et eget straffebed for passiv medvirkning til mishandling av barn (punkt 4.4).

4.2 Sikringspliktes betydning for rettsutviklingen

Sikringsplikten er som nevnt i punkt 2.2.5 nedfelt både i Grunnloven § 104 tredje ledd og barnekonvensjonen artikkel 19 nr. 1. Det vil på bakgrunn av analysen i punkt 3.8 gjøres noen refleksjoner rundt hvilken rolle sikringsplikten har spilt for rettsutviklingen ved passiv medvirkning til mishandling av barn.

Høyesterett har henvist til Grunnloven § 104 tredje ledd og barnekonvensjonen artikkel 19 nr. 1 både i HR-2019-2205-A (Stefar) avsnitt 56 og HR-2020-1343-A (Far) avsnitt 16. Her fremheves det at § 104 tredje ledd og artikkel 19 nr. 1 utgjør en «viktig bakgrunn ved fastleggingen av medvirkningsansvaret». Videre uttales det i HR-2019-2205-A (Stefar) i samme avsnitt at å straffeforfølge slik voldsutøvelse mot barn er en integrert del av barns rettsbeskyttelse, og at medvirkningsansvaret ved overgrep mot barn derfor kan bli noe annerledes enn der det er tale om medvirkning til andre lovbrudd. Dette illustrerer tydelig at sikringsplikten har spilt en sentral rolle for Høyesteretts rettsanvendelsesprosess.

Som et resultat av sikringsplikten fastsetter barnelova § 30 første og tredje ledd en omsorgsplikt og plikt til å beskytte barnets fysiske og psykiske helse. Barnelova § 30 er ikke nevnt eksplisitt av Høyesterett. Likevel kan det at omsorgspersoner pålegges denne plikten i kraft av foreldreansvaret anses som en underliggende årsak til at barns rettsbeskyttelse i så

stor grad ble prioritert av Høyesterett i HR-2020-1343-A (Far), til tross for at faren ikke var til stede under mishandlingen.

At statens sikringsplikt ovenfor barn står sterkt i lovgivningen må derfor anses som en medvirkende årsak til utviklingen av det passive medvirkningsansvaret i Høyesterett de siste årene. Barns særskilte rettsstilling etter sikringsplikten kan derfor begrunne hvorfor Høyesterett har gått fra å straffe omsorgspersoner for ren passivitet, til å straffe der omsorgspersonen har foretatt flere alternative motvirkningshandlinger (men likevel ikke *nok* for å forsøke å stoppe overgrepene), til å *også* straffe bare ut ifra kunnskap om mishandlingen uten at omsorgspersonen var til stede.

Samtidig må det ikke glemmes at en befinner seg på strafferettens område, hvor lovkravet står sterkt. Det kan derfor spørres hvorvidt Høyesteretts prioriteringen av barns rettsbeskyttelse står i et spenningsforhold med ordlyden i straffeloven § 15. Dette vil drøftes i det følgende.

4.3 Et spenningsforhold mellom straffeloven § 15 og utviklingen i rettspraksis?

Lovkravets klare rammer medfører at domstolene langt på vei må forholde seg tro til ordlyden i straffebudene. Gjør ikke domstolene dette, går det på bekostning av de bærende hensynene innen straffelovgivningen, herunder hensynet til klarhet og forutberegnelighet. Det vil derfor i det videre reflekteres rundt hvorvidt det eksisterer et spenningsforhold mellom ordlyden i straffeloven § 15 og rettsutviklingen de siste årene.

Ordlyden «den som medvirker til overtredelsen» tar ikke hensyn til den særskilte medvirkningskategorien passiv medvirkning, idet ordlyden ikke nyanserer mellom det å medvirke til mishandlingen av et barn og det å unnlate å motvirke mishandlingen, se punkt 2.2.4. Ei heller tar ordlyden hensyn til forskjellen på total passivitet og det at omsorgspersonen har forsøkt flere alternative motvirkningshandlinger, uten hell. At Høyesterett i flere dommer går så langt i å statuere en handleplikt, også der omsorgspersonen har forsøkt å motvirke krenkelsene både verbalt og fysisk, må anses å falle utenfor det som naturlig kan leses ut av ordlyden i § 15. Høyesterett har dermed foretatt en utvidende tolkning av medvirkningsansvaret. At Høyesterett har lagt ordlyden på strekk medfører at barns rettsbeskyttelse i lys av sikringsplikten, det klare mothensynet til lovkravet, har fått stor

gjennomslagskraft. De rettspolitiske konsekvensene av denne prioriteringen vil drøftes i det følgende.

Formålet med lovkravet er å utforme tilstrekkelig presise straffebud og å ivareta hensynet til forutberegnelighet, se punkt 2.2.4. At en såpass vag ordlyd som «den som medvirker til overtredelsen» i § 15 har fått et så bredt nedslagsfelt i rettspraksis er uheldig for lovkravets skranker for utvidende tolkninger av straffebud, da dette medfører en klar nedprioritering av omsorgspersoners rettssikkerhet.

Som analysen i kapittel 3 viser prioriterer Høyesterett gjennomgående barns rettsbeskyttelse. Dette hensynet og lovkravet trekker som nevnt i motsatte retninger. At barns rettsbeskyttelse og ønsket om å straffe kriminalitet mot barn prioriteres så sterkt at det vesentlig utvider medvirkningsansvaret, går på bekostning av omsorgspersoners rettssikkerhet ved at det blir vanskelig for dem å forutberegne sin rettsstilling. Dette er svært uheldig, idet forutberegneligheten allerede er satt på spissen ved passiv medvirkning, da dette i utgangspunktet er unntatt for straffeansvar etter hovedregelen om at passivitet ikke straffes. Høyesteretts prioritering synes derfor å harmonere dårlig med lovkravet, slik at det passive medvirkningsansvaret er på kollisjonskurs med ordlyden i § 15.

Konsekvensen av dette, og utfordringen med dagens rettstilstand, er følgelig lite klarhet rundt hvilke tilfeller som faller innunder det utvidede passive medvirkningsansvaret. Dermed vet en ikke før dommen faller om man faktisk har vært en passiv medvirker. Dette er en betenkelig rettstilstand sett opp mot det grunnleggende hensynet til forutberegnelighet.

Når Høyesterett har utvidet det passive medvirkningsansvaret i en slik grad som rettsutviklingen de siste årene viser, kan det stilles spørsmål ved hvorvidt lovgiver ved utformingen av § 15 har ment å straffe slike tilfeller som medvirkning. Det kan isteden tenkes at den passive omsorgspersonen ville kunne straffes for omsorgssvikt. Denne tematikken ble adressert av mindretallet i HR-2019-561-A (Stemor), hvor de uttalte at stemoren hadde utvist en «ikke ubetydelig aktivitet» for å motvirke mishandlingen, jf. avsnitt 41. Selv om mindretallet uttalte at det hadde vært *ønskelig* om stemoren hadde foretatt noe mer, mente de at dette måtte betraktes som omsorgssvikt, og ikke passiv medvirkning, jf. avsnitt 42. Der omsorgspersonen har forsøkt alternative motvirkningshandlinger er det kriminalpolitisk betenkelig å straffe vedkommende som medvirker. Klart, det at omsorgspersonen ikke meldte ifra til barnevernet eller andre instanser kan vitne om en kritikkverdig atferd som det bør

strafferettslig reageres mot. Likevel er dette mer nærliggende å kategorisere som omsorgssvikt. Omsorgssvikt blir et mer treffende begrep for de tilfeller hvor det er gjort noe, men ikke *nok*, for å beskytte barnet mot krenkelsene. Et slikt begrep markerer også en tydeligere distanse fra hovedgjerningspersonens handlinger, hvilket er en viktig markering ettersom omsorgspersonen faktisk har forsøkt å stanse krenkelsene. Dermed er det *enda mer* betenkelig at Høyesterett legger ordlyden i § 15 på strekk for å straffe omsorgspersonen som passiv medvirker, når det er mulig å straffe for omsorgssvikt isteden.

På bakgrunn av det ovennevnte har Høyesterett de siste årene strukket det passive medvirkningsansvaret vesentlig lenger enn det som naturlig kan leses ut av ordlyden. Det eksisterer dermed et spenningsforhold mellom ordlyden i § 15 og rettsutviklingen, hvilket har gått på bekostning av omsorgspersoners rettssikkerhet. Det kan da spørres om det er på tide med en egen lovbestemmelse som regulerer det passive medvirkningsansvaret ved mishandling av barn. Dette vil drøftes i det følgende.

4.4 Behov for lovendring?

Det har i juridisk teori blitt tatt til orde for at det må innføres et eget straffebud om passiv medvirkning ved omsorgsansvar for barn.⁶⁰ Det vil i det følgende reflekteres rundt nødvendigheten av en slik lovendring.

Ordlyden «den som medvirker til overtredelsen» i straffeloven § 15 gir assosiasjoner til et aktivt bidrag eller en form for støtte til hovedgjerningen ved at man er delaktig i mishandlingen. For omverdenen vil derfor ikke det å bli straffet for medvirkning nødvendigvis gi et nøyaktig bilde av realiteten i saken, idet omsorgspersonen kan ha forsøkt flere motvirkningshandlinger. Et argument for at det vil være hensiktsmessig med en egen lovbestemmelse er derfor å unngå de stigmatiserende virkningene av å bli stemplet som medvirker. Å bli stemplet som medvirker signaliserer til omverdenen at omsorgspersonen har vært nærmest like delaktig og opptrådt tilsvarende klanderverdig som hovedgjerningspersonen. Et eget straffebud ville tydeligere markert forskjellen på å ha bidratt til hovedgjerningen og det at omsorgspersonen ikke gjorde nok for å *motvirke* den. Dette er også HR-2019-2205-A (Stefar) inne på i avsnitt 66, hvor det uttales at de stigmatiserende

---

⁶⁰ Øyen (2020 A) s. 331-335, Øyen (2020 B) s. 520, Kjelby (2020) s. 401 og Holmberg (2020) s. 422

forholdene mishandling av barn innebærer tilsier en varsomhet med å trekke grensene for det passive medvirkningsansvaret for langt.

I forlengelsen av dette må det tydelig skilles mellom handlinger som er av ulik karakter og klanderverdighet, altså prinsippet om «fair labelling».⁶¹ I lys av prinsippet kan det synes betenkelig å plassere omsorgspersoner som har gjort noe – men ikke nok – for å motvirke krenkelsene i samme kategori som hovedgjerningspersonen, da handlingene og klanderverdigheten til partene er såpass forskjellig. Dette er noe mindretallet var inne på i HR-2019-2205-A (Stefar) i avsnitt 109, hvor de fremhevet at den som har forsøkt å stanse krenkelsene er i en annen etisk og strafferettslig kategori enn den aktive mishandleren. Et slikt skille må dermed også reflekteres i straffen. Også dette tilsier et behov for en egen lovbestemmelse.

Straffeloven § 15 er en vag bestemmelse. Slik bestemmelsen er utformet per dags dato vil bestemmelsen svekke forutberegneligheten og overlate (for) mye til domstolenes skjønn på et rettsområde hvor forutberegnelighet og klarhet er sterke rettssikkerhetsidealer. Her er det relevant å bemerke at de nevnte høyesterettsavgjørelsene er avsagt under dissens. Dette gir en indikasjon på at heller ikke innad i Høyesterett er det enighet om i hvilke tilfeller omsorgspersoner kan straffes for passiv medvirkning. Et eget straffebed vil dermed oppstille tydeligere vilkår for når en kan straffes for passiv medvirkning til mishandling av barn, hvilket også ivaretar formålet med presisjonskravet. Dette vil videre sikre forutberegnelighet og hindre vilkårlighet fra domstolene.

På denne bakgrunn anses det derfor som mest hensiktsmessig med en egen lovbestemmelse for passiv medvirkning til mishandling av barn, fremfor å innfortolke et slikt medvirkningsansvar i den vage ordlyden i § 15. Et eget straffebed med mer presise vilkår vil bøte med de svært skjønnsmessige vurderingsmomentene som er utviklet gjennom rettspraksis og som står i et spenningsforhold med ordlyden i § 15. Nøyaktig hvordan en slik lovbestemmelse bør utformes overlates i lovgivers hender å ta stilling til.

Det er på tide at lovgiver kommer på banen og setter ned foten ved å trekke opp tydelige rammer for passiv medvirkning til mishandling av barn. Dette istedenfor å la Høyesterett kjøre det passive medvirkningstoget videre inn i en fremtid hvor omsorgspersoners

---

⁶¹ Holmberg (2020) s. 404

rettssikkerhet sakte men sikkert viskes ut til fordel for en streng og nærmest ukritisk prioritering av barns rettsbeskyttelse.

Kilderegister

Norsk lov

Grunnloven	Lov 17. juni 1814 om Kongeriket Norges Grunnlov (Grunnloven)
Straffeloven 1902	Lov 22. mai 1902 nr. 10 (Almindelig borgerlig Straffelov)
Barnelova	Lov 8. april 1981 nr. 7 om barn og foreldre (barnelova)
Menneskerettsloven	Lov 21. mai 1999 nr. 30 om styrking av menneskerettigheters stilling i norsk rett (menneskerettsloven)
Straffeloven 2005	Lov 20. mai 2005 nr. 28 om straff (straffeloven)
Lov om endringer i straffeloven	Lov 4. desember 2020 nr. 135 Lov om endringer i straffeloven mv. (avvergingsplikt, utenomrettslig tvangsekteskap, diskrimineringsvern, skyting mot politi mv.)

Konvensjoner

Den Europeiske menneskerettighetskonvensjonen	Konvensjon om beskyttelse av menneskerettighetene og de grunnleggende friheter av 4. november 1950 (Den Europeiske menneskerettighetskonvensjonen)
Barnekonvensjonen	De forente nasjoners internasjonale konvensjon av 20. november 1989 om barnets rettigheter (FNs barnekonvensjon)

Lovforarbeid

NOU 1983:57	Straffelovgivningen under omforming Straffelovkommisjonens delutredning I
NOU 1992:23	Ny straffelov – alminnelige bestemmelser Straffelovkommisjonens delutredning V
NOU 2002:4	Ny straffelov Straffelovkommisjonens delutredning VII
NOU 2003:31	Retten til et liv uten vold
Ot.prp.nr.90 (2003-2004)	Om lov om straff (straffeloven)
Ot.prp.nr.113 (2004-2005)	Om lov om oppheving av løsgjengerloven og om endringer i straffeloven mv. (eget straffebed mot vold i nære relasjoner mv.)
Innst. 186 S (2013-2014)	Innstilling fra kontroll- og konstitusjonskomiteen om grunnlovsforslag fra Per-Kristian Foss, Martin Kolberg, Marit Nybakk, Jette F. Christensen, Anders Anundsen, Hallgeir H Langeland, Per Olaf Lundteigen, Geir Jørgen Bekkevold og Trine Skei Grande om grunnlovfesting av sivile og politiske menneskerettigheter, med unntak av romertall X og romertall XXIV
Prop.167 L (2016-2017)	Endringer i barnelova og straffeloven mv. (bedre rettsvern for barn mot vold og overgrep)
Innst. 41 L (2020-2021)	Innstilling fra justiskomiteen om Endringer i straffeloven mv. (avvergingsplikt, utenomrettslig tvangsekteskap, diskrimineringsvern mv.)

Rettspraksis

Høyesterettspraksis

Rt. 1933 s. 212

Rt. 1987 s. 699

Rt. 2001 s. 1671

Rt. 2010 s. 129

Rt. 2013 s. 329

Rt. 2013 s. 879

Rt. 2013 s. 1015

HR-2018-112-A

HR-2019-561-A

HR-2019-621-A

HR-2019-2205-A

HR-2020-1343-A

Underrettspraksis

LA-2012-92858

LF-2018-103373

LB-2019-19114

Juridisk litteratur

Andenæs (2004)

Andenæs, Johs., Magnus Matningsdal og Georg Fredrik Rieber-Mohn. *Alminnelig strafferett*. 5. utgave, Oslo: Universitetsforlaget, 2004

Backer (2008)

Backer, Inge Lorange. *Barneloven: Kommentartutgave*. 2. utgave, Oslo: Universitetsforlaget, 2008

Gröning (2019)

Gröning, Linda, Erling Johannes Husabø og Jørn Jacobsen. *Frihet, forbrytelse og straff – en systematisk fremstilling av norsk strafferett*. 2. utgave, Bergen: Fagbokforlaget, 2019

- Hagerup (1911) Francis Hagerup. *Strafferettens almindelige del*. Kristiania: Aschehoug, 1911
- Holmberg (2020) Holmberg, Torunn Salomonsen. «Kategoriseringen av omsorgspersoners passivitet og utilstrekkelige motvirkning som medvirkning – er merkelappen adekvat?», *Tidsskrift for strafferett* volum 20 utgave 4, 2020
- Husabø (2022) Husabø, Erling Johannes. «Karnov Lovkommentar til straffeloven § 15». I *Lovdata Pro* (2022), hentet 04.02.23
- Husabø (1999) Husabø, Erling Johannes. *Straffansvarets periferi – medverking, forsøk, førebuing*. Oslo: Universitetsforlaget, 1999
- Høgberg (2013) Høgberg, Alf Petter og Henriette Nilsson Tøssebro. «Om aktiv og passiv medvirkning» i: Torgersen, Runar, Schea, Trond Eirik og Høgberg, Alf Petter, *Rettsikker radikaler: Festskrift til Ståle Eskeland*. Oslo: Cappelen Akademisk Forlag, 2013
- Kierulf (2015) Kierulf, Anine. «Kommentar til Grunnloven 1814 § 104». I *Norsk Lovkommentar*, Gyldendal Rettsdata (2022), hentet 12.02.23
- Kierulf (2016) Kierulf, Anine. «Kommentar til Grunnloven 1814 § 92». I *Norsk Lovkommentar*, Gyldendal Rettsdata (2022), hentet 22.02.23
- Kjelby (2020) Kjelby, Gert Johan og Ørnulf Øyen. «Straffansvar for medvirkning ved utilstrekkelig motvirkning – hva er rettsstillingen ved brudd på omsorgsplikter overfor barn?» *Tidsskrift for strafferett* volum 20 utgave 4, 2020
- Matningsdal (2022) Matningsdal, Magnus. «Kommentar til straffeloven 2005 § 15». I *Norsk Lovkommentar*, Gyldendal Rettsdata (2022), hentet 08.02.23
- Matningsdal (2017) Matningsdal, Magnus. *Straffeloven : lov 20. mai 2005 nr. 28 om straff : de straffbare handlingene, kapittel 17-31 : kommentarutgave*. Oslo: Universitetsforlaget, 2017

- Matningsdal (2008) Matningsdal, Magnus. «Medvirkning til straffbare handlinger – hovedpunkter». *Jussens Venner* volum 43 utgave 6, 2008
- Skeie (1946) Skeie, Jon. *Den norske strafferett : 1 : Den alminnelige del*. 2. utgave, Oslo: Norli, 1946
- Øyen (2014) Øyen, Ørnulf. «Vold, seksuelle overgrep og annen mishandling overfor barn – noen betraktninger om den strafferettslige vurderingen av passivitet hos omsorgspersoner». *Tidsskrift for Strafferett* volum 14 utgave 3, 2014
- Øyen (2020 A) Øyen, Ørnulf og Gert Johan Kjølby. «Barnerett og strafferett: omsorgsansvar og straffansvar : Noen tanker om passiv medvirkning og avgjørelsen i HR-2019-561-A» i: Schütz, Sigrid Eskeland, Ragna Aarli og Henriette Sinding Aasen. *Likestilling, barn og velferd : rettsfelt i utvikling : til Gudrun Holgersen på 70-årsdagen*. Oslo: Gyldendal, 2020
- Øyen (2020 B) Øyen, Ørnulf. «Medvirkning, utilstrekkelig motvirkning og strafferetten», *Lov og rett* volum 59 utgave 9, 2020

Rapporter og rundskriv

Riksadvokatens rundskriv nr. 1/2011. Mål og prioriteringer for straffesaksbehandlingen i 2011. Publisert i 2011. Hentet fra: <https://www.riksadvokaten.no/wp-content/uploads/2017/09/Rundskriv-2011-1-M%C3%A5l-og-prioriteringer-for-straffesaksbehandlingen-i-2011-politiet-og-statsadvokatene.pdf> (Lastet ned 05.04.23)

Kripos. Alvorlig vold mot små barn. Publisert i 2019. Hentet fra: <https://www.politiet.no/globalassets/04-aktuelt-tall-og-fakta/vold-mot-barn/alvorlig-vold-mot-barn.pdf> (Lastet ned 15.03.23)

Riksadvokatens rundskriv nr. 1/2023. Mål og prioriteringer for straffesaksbehandlingen i 2023. Publisert i 2023. Hentet fra: <https://www.riksadvokaten.no/wp-content/uploads/2023/02/M%C3%A5l-og-pri-2023-.pdf> (Lastet ned 05.04.23)

Nettlenker

Bufdir. «Barn utsatt for vold i familien». Hentet fra:

https://www2.bufdir.no/Statistikk_og_analyse/oppvekst/Vold_og_overgrep_mot_barn/Barn_utsatt_for_vold_i_familien/ (Lest 15.01.23)